

TX 21 1.2

„De még nem értették az Írást”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XIII. ÉVFOLYAM 2002. 6. SZÁM — MÁRCIUS 25.

ára 3000lej

Molnár C. Pál: Pietá, 1935

- Pomogáts Béla: Dsida, Nagycsütörtök
- Végh Balázs Béla: Szilágyi Domokos a gyermekiromadalomban
- Szőcs István: Száljegyzetek
- Gaal György útirajza
- Varga P. Ildikó: A rének útján
- SERÉNY MÚMIA

SZÉPFALUSI ISTVÁN

Húsvét nem vég, hanem kezdet

Salzburg, 2000. húsvét hétfőjén

A hét első napján, korán reggel, amikor még sötét volt, a magdalai Mária odament a sírhoz, és látta, hogy a kő el van véve a sírról. Elfutott tehát, elment Simon Péterhez és a másik tanítványhoz, akit Jézus szeretett, és így szólt hozzájuk: „Elvitték az Urat a sírból, és nem tudjuk, hova tették!” Elindult tehát Péter és a másik tanítvány, és elmentek a sírhoz. Együtt futott a kettő, de a másik tanítvány előre futott, gyorsabban, mint Péter, és elsőnek ért a sírhoz. Előre hajolt és látta, hogy ott fekszenek a lepedők, de mégsem ment be. Nyomában megérkezett Simon Péter is, bement a sírba és látta, hogy a leplek ott fekszenek és hogy az a kendő, amely a fején volt, nem a lepleknél fekszik, hanem külön összegöngyölítve egy másik helyen. Akkor bement a másik tanítvány is, aki elsőnek ért a sírhoz, és látott, és hitt. De még nem értették az Írást, hogy fel kell támadnia a halálból. A tanítványok ezután hazamentek. (János 20, 1-10).

Az idei húsvéti üzenet szövegezése válsághelyzetre utal. A nagyon szűkszavú, tényekre szorítkozó bibliai híradás ezt ugyan nem fogalmazza meg, hallgat róla és nem mondja ki, ami végbemegy a tanítványok életében, noha mindenben erre lehet következtetni. Nagypéntek óta valamennyien a hit összeomlásában, a tanítványság befejeződésének krízisében élhettek. Meglehet, megvolt talán a félelem, amikor a Mester még élt, nehogy vége legyen mindennek, nehogy dugába dőljön a vállalkozás. De hiszen az első keresztények hite egyértelmű volt: még életükben visszajön a meghalt és feltámadott Messiás. A kezdet emléke tehát segítséget jelentett, de a jelen válságán nem segített által.

A mai istentisztelet igehirdetője megvallja a gyülekezet előtt, hogy az idei húsvéti üzenet megfogalmazásakor, a kezdet emléke és az esetleges vég lehetősége közötti mezgyn haladva, magának is meg kell küzdenie szolgálatában a mai hit

esélyeiért. Természetesen ezt könnyebben teheti ötvenkét év személyes hit-tapasztalás emlékével (1948 nagypéntekén hívott el Isten szolgálatába). A sorozatos hittapasztalatok tudatában maga is vallja, hogy az egyház és a gyülekezet életében, így a Magyar Lelkigondozó Szolgálat életében is, a hit válsága a valóságosnál mindig nagyobbak tűnik, főleg ha elleneink tudatos rosszindulatból olykor még rá is tesznek egy-két lapáttal. Hiszen minden szolgálati eredmény, minden nagyrendezvény — legyen az Bach H-moll miséje, vagy legyen az a nagy erdélyi irodalmi kirajzás 1990-ben, vagy legyen az a '70-es években az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem konferenciája itt Salzburgban — s sorolhatnánk még az egész országban azt a múltat, amely mások számára sokszor smafu, semmi, értelmetlenség.

Mi hát az esély a válságkezelésben? Nemzeti, társadalmi válságok, vagy legalábbis feszültségek közepette élünk. Tanúi vagyunk Ausztriában is, az Unión belül. Nem sokban különbözik a helyzet, még ha részben mások is a jelzők, Magyarországon, az Unió küszöbén, és a magyar nyelvterület országaiban, az Uniótól viszonylag még tisztas távolságban. Korunk legnagyobb erőpróbái a válsághelyzetek megoldására, sőt inkább azok megelőzésére készítettek bennünket. Ebben a helyzetben, az egyház életében is, az élet teszi fel számunkra a kérdést: Mit ér a hitünk, jelent-e megoldást, segítséget a válságos időszakban?

Ebben a meditatív küzdelemben, véleményem szerint, úgy nyújthat nekünk segítséget az idei húsvéti üzenet, hogy tudatosítja bennünk: a hit válsághelyzetében élünk valamennyien, és abban éltek a nagypénteki tanítványok is. Milyen

>>>>> folytatás a 2. oldalon

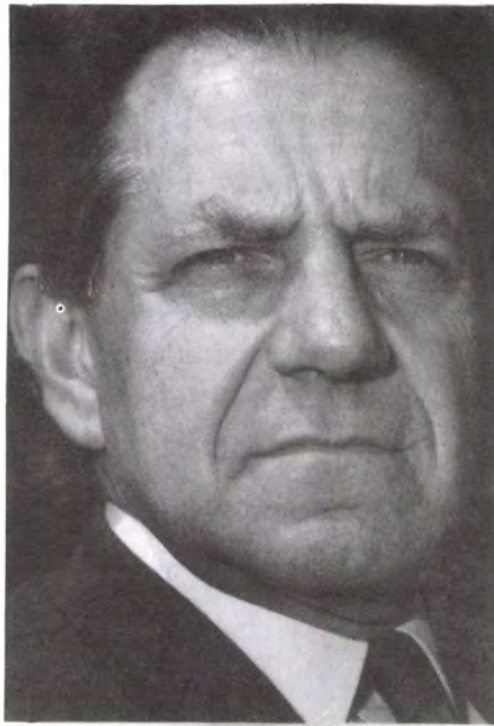
OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

6

SZÉPFALUSI ISTVÁN 1932-2000

Hetven évet töltene a huszadik századi magyar kultúra egyik külhoni mentora és mozgatója, akinek sorsa egyként ábrázolja azt, hogy a körülmények romlását a személyes vállalás és tartás milyen mértékben tudja ellensúlyozni. Fiatal lelkesként kerül át Bécsbe a Rákosi-korszak Magyarországról, önként megtett, ám legális lépés folyománnyaképpen, ötvenhat kapcsán vállalt szellemi szerepe és szószéke teszi aztán évtizedekre nemkívánatos személlyé, akinek beutaznia sem szabad; és egy évtizednyi a lazuló tilalmak, a szabad viszonyok alatt kiteljesedő új korszaka tevékenységének. Jótékony szövetség-hálóját szövi, tudatosan és társak támogatásával az anyanyelvi, egyházi élet s a magyar kultúra lassan önmagukat elfogadtató intézményeinek. Előbb új közege, az osztrák-magyar hagyományokat folytatható semleges Ausztria sem elég rugalmas, végül az elképesztően türelmetlen Románia is bizonyos megértéssel megengedi, hogy innen is írók, színészek, tudósok tucatjai járják be egymás műhelyeit, valami nyilván másképp nevezett Kapisztrán utcai, Szépfalusi-féle vöröskereszt programja keretében. Nem befejezett, lezárt, hanem igenis maradandó eredményeivel is példa és működésképes lelki-szellemi vérátömlesztés, nemzettudati gyógykezelés az, amit szervezett. A menekülttáborok és az ünnepi gyűlések hozták, adták egymásnak ezt a vérátömlesztést, mely a szükségből érvényesített megoldások mentén az ő szeretet-elvű és mindenértelmű receptjén alapult. Lássatok, halljátok egymást - mondatja száz változatban, üzeni szerte könyveivel és ezerszám szétküldött leveleivel. Tudós volt, a precíz szociográfia művelője, de a terepmunkáé is. Szervenélyes, legendás, a részletekbe leszálló szervező - és a legmegnyerőbb emberi

lény, társ, barát, lelkipásztor. Aki csak hisz a működni is képes jelképekben, nem tartja képtelennek, hogy úgy fél évtizede egy útkeresztelkedésben gyorsvonattal ütközött a gépkocsija, de a mozdony kicsit arrább, egy csipkebokorra helyezte gyöngéden a roncsot, és a kórházi ágyon ő felébredt, felgyógyult és indult is tovább. Nem tartja véletlennek talán már, ennyi minden után, azt sem, hogy Bécsnek Capistrangasse nevű utcácskájában székel a Bornemisza Péter társaság, melynek működése oly elválaszthatatlanul összefügg vele, és az élő magyar irodalmat németre fordító feleségével, Márta aszszonnyal. Kapisztrán is ott állt mögötte, amikor a Lindengasse-i vöröskő-falú templom és Csikmadaras vagy a dél-afrikai metropolisok között szervezkedett, a legbékésebben, minden rezsím tilalmi, elvei elle-

nére, minden jóakarató emberi szándék javára. Azért volt igazi, alázatos és eredményes munkása a kultúrának, mert lelkes volt, és lelkes. És azért volt igazi lelkes evangélikus hitének, mert ökumenikus meggyőződése mentén közelített minden reményhez és lehetőséghez. A Romániában továbbbélő magyar reményekhez is. Minden nyelvet, népet, hazát, kultúrát azok mentettek meg és tudtak felemelni, akik a lényegre tekintve sosem egyeztek ki a lehetetlennel. Ezt tiszteljük benne is.

A *Találkozások Európában* (a Bornemisza Péter Társaság évtizedeinek krónikája, valamint a *Találkozások Bécsben* (a Bornemisza emlékkönyve) valóságos kis magyar háború és béke nyüzsgését kelti, mutatja több ezer szereplőjével, békés hadaik vonulatásával, találkozásai hadmozdulataival. Mert mégis több volt ez, mint holmi engedélyezett torna-ünnepély, csodák éneklésére összegyűjtött áhítatgyülekezet. Ezt a mozgást cél, erkölcsi erő és lassan egy edzett, jó rutin vezényelte. Egyszerre volt Dózsa-had és Mozart-hangverseny a magyarok javára, az osztrákok, a csehek, szlovének, az erdélyiek, délvidékiek, kárpátaljaiak javára. Sosem a menekültek, hanem a magukat a köz javára hasznosítók érdekében. A névmutatók önmagukért beszélnek, a bejegyzések s az elhallgathatatlan emlékek, mint a rádióskálán az éteri nyüzsgés tejútja, csillagsziporkája, a jövő irányába terelnek. Szépfalusi valahol ott töpreng egy égi telefon közelében, és szervez. Nem minden jó és nemes történet már meg a patinás korokban, a múltban. Mint ahogy egyetlen jövődől sem mentes fenyegető felhőzetektől. Bajba akkor jut egy közösség, mikor ez a szellem kihál a kebeléből vagy szünetel valamiért. A XVI. századtól kezdve folyamatosan kirendeltettek azok a hídlábak, melyekre épülhessen az átkelés. Csak ne szűnjetek meg látni és hallani egymást.

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Húsvét nem vég, hanem kezdet

>>>>> folytatás az 1. oldalról

megoldást ad tehát a ma egyháza, idén húsvétkor, ebben a hitválsághelyzetben? Meg kell alapítanunk, hogy a helyzet nem egyedi sajátosságunk. Mások is osztoztak ebben velünk, és a mai kort sem kell nagybetűkkel írunk. Mert nem volt ez másképp századokkal ezelőtt sem. Mi hát a megoldás? Az, hogy válsághelyzetben ismerhetjük fel: eddigi hitünk kevés, ha az nem párosul értéssel, pontosabban tapasztalással. Mire gondolok? Egyszerűen arra, hogy húsvét nem társadalmi ünnep. A húsvéti feltámadás nem valami különleges népi vagy néprajzi velejáró. Rengeteg emlék fűződik a húsvéti ünnepkörhöz országgrészenként, tájegységenként, népenként, nyelvenként. A húsvéti hit valami értést is tartalmaz. Sőt, legfőbb üzenete annak elfogadása, hogy az, ami történt és az, ami történik, az egyértelműen abba az irányba mutat, hogy nagypéntek és húsvét nem vég, hanem továbblépés.

Tovább kell lépünk, tovább kell olvasnunk az ígét, mert Jézus a felolvasott rész után találkozik tanítványaival és találkozik az asszonyokkal is. Jézus akkor nem leckéztette meg sem Mártát, sem Mária. Megértette nagypénteki fájdalmukat, kétségbeesésüket. Panaszos szavaikhoz kapcsolódva, megértő szeretettel tágtja hitük horizontját, hogy felismerjék benne azt, akinek ő kijelentette magát. A feltámadás és az élet Urát. Így változtatja maga Jézus az asszonyokban a próbák közepette hajótörést szenvedett hitet megerősödött hitté, hiszen, s most már a Pál-i fogalmazást használom, "ha Krisztus fel nem támadott, hiábavaló a ti hitetek." Majd saját szavaimmal folytatom és értelmezem az apostol szövegét: de értelmetlen fecsegés, időtöltés a mi ünneplésünk és prédikálásunk is.

Húsvét számunkra új esélyt, új kezdetet és új lehetőséget jelent. És húsvét ebben a válságkezelésben nem ismeri a lopást, a

csalást, az ámtást, amire a kételkedő hitben az asszonyok gondolnak. Végül Jézus maga segít a megoldáshoz, hogy teljes szívvel tudjunk bízni benne. Csak így találhatjuk meg a helyes választ. Ő az ugyanis, aki felismerteti önmagát, s ez újbéli hittapasztalatává válik.

Válsághelyzetben ismerjük fel: a mindennapi hitért minden nap újra meg kell harcolnunk. A tegnap is segíthet, de az ma kevés. És ez a segítség, kedves barátaim, olykor úgy jön és úgy közelít meg bennünket, hogy húsvétkor sem árt a kételyekkel szembesülni, nem árt önmagunkkal szembefordulni, nem árt megvallani azt, ami nehéz, és olykor nem árt a beismerés sem, függetlenül attól, hogy mit tanít az egyház vagy mit kellene hinnünk a gyülekezetben. Mert csak az őszinte, a hazugságmentes beismerés segíthet át válsághelyzeteken. Mert a segítség, az sohasem tegnapi, az mindig a mában távlatos. Az egyháznak víziós segítséget kell nyújtania. Nem csupán a holnap számára, hanem a holnapután számára is. És csak

akkor lehetünk só és kovász, ha ezt tudjuk nyújtani népünknek és nemzetünknek. Az, ami húsvétkor végbemegy a tanítványokban, azt János a Jelenések könyvében foglalja össze; és elhangzik a "ne félj!" üzenete a húsvéti gyülekezet számára is. "Mert én vagyok az első és az utolsó, én vagyok az élő, aki halott voltam, és nálam van a halál és a pokol kulcsa", vagyis a kibontakozás, a kegyelem elfogadása, a bűnbocsánat birtoklása. Ez a távlatos hit. Ez a holnapután megcélzó mai válságkezelés az, ami megoldást jelenthet egyéni életünk számára is.

Gyertek ezért, imádkozzunk: Urunk Istenünk! Engedd meg, hogy Hozzád mindig őszinte legyek. Ne csapjak be senkit; sem önmagam, sem az emberiséget. Engedd meg, hogy őszinte legyek az egyházban is, népem és nemzetem szolgálataiban. Engedd meg, hogy szembenézve minden hitbeli válsággal is, segítségem kérjem: hinni szeretnék. És hiszek, Uram, de légy segítségül az én hitetlenségemben. Ámen.

SZÉPFALUSI ISTVÁN

Az egyik és a másik oldal

(Részlet a beszámolóból)

1955. október 19-én érkeztem meg édesanyámmal együtt Budapestről Bécsbe. Tavaly szenteltek lelkesszé. Édesanyám osztrák származású. Édesapám már régebben meghalt. Ezért kaptuk meg az osztrák állampolgárságot 1952-ben. Az Osztrák Államszerződés megkötése után kapott néhány osztrák állampolgár kivándorló útlevélet a magyar hatóságoktól. Én is közöttük voltam. Jézus Krisztus Úr a vasfüggöny felett is.

Amióta Ausztriában vagyok, állandóan az az érzésem, hogy mielőtt beszélnék hazai egyházam, a Magyarországi Evangélikus Egyház jelenlegi életéről, előbb egy szótárt, vagy "Sprachlicher Schlüssel"-t kellene írnom. Nem olyan szótárt, amilyent a svájci Fritz Rienecker lelkész készített a görög újszövetség megértéséhez, hanem olyan "Sprachlicher Schlüssel"-t, amelyet ha kézbe vesz az ember, megérti azt, hogy egy-egy fogalmon mit értenek keleten. Az az érzésem, hogy sok fogalmon mást értenek keleten és mást nyugaton. Magyarországon ismerik a szótár mindkét oldalát. Bár az egyik oldalt csak néhány éve tanulják. Késervesen és fájdalmasan.

Keleten az igazság, a szabadság, a gyilkosság vagy a békeség fogalma is a párt ideológiájának szolgálatában áll. Az igazság mindig az, ami a kommunizmus előmozdítását szolgálja. Ott van szabadság, ahol a kommunisták minden eszközzel dolgozhatnak. Az a gyilkos, aki a kommunizmus megvalósulása ellen dolgozik. A békeség a kommunista ideológia végső megvalósulásakor következik be.

Ennek a beszámolómnak kettős célja van. 1. Kelet-nyugati egyházi szótár szeretne ez lenni, az ecclesia militans magyarországi küzdelmének megértéséhez. 2. Bizonyosságtétel szeretne ez lenni arról, hogy az egyház Ura a legutóbbi években lelki ébredést adott a magyarországi egyházakban. Ennek eredményeként folyik ma az egyházi élet, küzdve sok nehézséggel.

Néhány évvel ezelőtt még háromféle eszkatológiát vallottak az emberek.

Az első az ún. "amerikai eszkatológia". Mi ennek a tartalma? Egyszer vége lesz a jelenlegi szenvedésnek. Isten meghallgatja az emberek kérését. Eljön a "messiás" tankokkal, repülőgépről leengedett ejtőernyőkkel és akkor helyreáll az élet. Kiűzik az országból a hitetlen megszállókat. A kereskedő visszakapja a tőle elvett üzletét. A paraszt visszakapja saját földjét és saját ekével és állataival szánthat barázdát az ősök által verejtékkel megmunkált ősi, magyar ugaron. A munkás valóban megkapja a munkájáért a bért, és nem lesz kiszolgáltatottja sem a grófnak, sem az államnak. Az emberek szabadon elmondhatják majd a véleményüket és szabadon utazhatnak majd. Egyszer: szabadság lesz, egyenlőség, testvériség és békeség a sok vihart átélő magyar földön. Akkor majd elérjük a paradicsomi állapotot, az amerikai jólétet, amelyet annyian várnak.

A második — és ebben kevesen hittek már akkor is — az ún. "marxista eszkatológia". Mi ennek a tartalma? Jelenleg a szocializmust építjük. Sok nehézséggel kell most még megküzdeni. De ezt építeni kell, mert ez a felemelkedés egyetlen lehetséges útja. A szocialista táboré a jövő. Lassan elérünk majd oda, hogy a szocializmus megvalósulása után a kommunizmust kezdjük építeni. Ha ezt a harcot sikeresen megvívjuk, mert harc ez, akkor legyőzzük az osztályidegen, ellenséges elemeket, kihal a burzsoázia, az aléptmény megváltoztatása miatt romokba dől majd a felépítmény, a vallás ill. az egyház, akkor, akkor lesz itt a paradicsomi állapot. Megszűnik majd a magántulajdon, és így nem lesz önzés. Most azonban még mindebben erősen hinni kell. De egyszer mindez megvalósul. Az egész világ megláthatja majd, hogy mi győztünk. Akkor, akkor lesz itt a paradicsom.

A harmadik pedig az "ige eszkatológiája"...

(AVE CRUX SPES UNICA, 1956).

Vendégkönyvünk elé...

Öt esztendővel ezelőtt, a *Találkozások Európával**, a társaság 35 éves tevékenységét felölelő emlékalbumunk bevezető beszélgetésében, vendégkönyvünk sorsát a múltból ránk maradt feladatok sorába helyeztük el. "Vendégkönyveinkben: versek, visszaemlékezések, önarcképek, karikatúrák. Számunkra élő történelem. Ennek tartozékai a magánkönyvtárunkban lévő dedikációk, a kapott, kézbe vehető emlékdarabok, egyszerű 'tárgyaink'. Mi lesz, mi legyen a sorsuk?" — kérdeztem akkor.

Kászoni Zoltán, korabeli beszélgetőtársam nevéket préselt ki belőlem. Így szembesültem — Fenyő Miksától Jékely Zoltánon át Püski Sándorig — olyan személyekkel, akik felkerestek minket, vagy 'csak' vendégeink voltak, nem előadók. Többen vállalták, elfogadták meghívásunkat, így például Áprily Lajos, de már nem tudtak eljönni.

Rég volt? Dehogy! A beszélgetés csak öt éve, s negyven esztendőn átívelő jótálalkozások sorozata... Mára névsorolvasás lett belőle.

A 'szereplő' nagy halottaink közül Illyés Gyulától Cs. Szabó Lászlón át Weöres Sándorig, a Jánosok: Parancstól Pilinszkyig, s legutóbb Hanák Tibor. Az élők közül a 'belföldiek': Erhard Busek, Lendvai Pál és Ligeti György; s Bécsből nézve a 'külföldiek': Csoóri Sándortól Konrád Györgyig, Mészöly Miklóstól Lohinszky Lorándig, Sinkovits Imrétől Sütő Andráson át Tabajdi Csabáig.

Amikor negyven esztendővel ezelőtt az Ausztriában gyakorolt, következményeiben belátható, szolid vállalási türelmetlenséggel szemben, nemzetiségpolitikai megfontolásból Bécsben megalakítottuk a Bornemisza Péter Társaságot, egyikünk sem gondolta, hogy az munkaközösségében 1996-tól a Magyar Írószövetség választmányára által egyhangúlag elismert, regionális ausztriai tagja lesz.

Névválasztásunknál Bornemisza Péternek, az 1557. április 14-én a bécsi egyetemre beiratkozott *Petrus Abstemius Petschinus Ungarus*nak tulajdonképpen csak egy esélyes 'ellenjelöltje' volt: Sylvester János, a görög és héber nyelv tanára, aki 1544-ben, beiratkozását követően alig kilenc hónapra, a bécsi egyetemi magyar nemzet procuratora lett. Végül is a Társaság névválasztásánál győzött Bornemisza Péter sokoldalúsága, a filozófiai és a teo-

lógiai fakultás, a fordítói tevékenység, a kultúrpolitika és a nyomdászati ötvöze. Megvallom, testhezállo feladatkorra vált számomra.

A Bornemisza Péter Társaságról a korábban mondottakhoz még annyit fűznék hozzá — ezt a gondos olvasó is könnyen nyomon követheti —: bejegyzés nélkül maradtak olykor nemcsak hónapok, de évek is. Vendégkönyvek gyakori sorsa ez: a feledékenység, esetleg csupán a tapintat, avagy a félsz; mert nem mindenki hajlandó 'jóbarátal' azonos oldalon — előtte vagy utána — szerepelni.

Megéltünk olyan időszakot is, amikor az 1956-tól 1987-ig tartó magyarországi egyéni *persona non grata* besoroláshoz ki nem mondott, de azért utalások révén tudomásunkra jutott egyesületi *persona non grata* csatlakozott. Romániában a Sütő Andrásnak odaítélt bécsi egyetemi Herder-díj volt a kiváltó ok. Nem mi voltunk a kezdeményezők, csupán a kivitelezésben segédkeztünk. Ahogy ezt másoknál is tettük. (A 'magunk' javaslata — Mészöly Miklós — egyébként mindmáig nem valósult meg.) A Romániai Írószövetség meghívása ellenére sem utazhattunk — elégtétel, avagy csapda?! — Mamaia-ra, de az általunk kért Szovátára sem. Feleségem már akkor, 1980-ban Lászlóffy Aladárt szerette volna fordítani, s vele a készülő német nyelvű kötetét sajtó alá rendezni. Ez megtörtént 1999-ben, még ha a megjelent kötetet Frankfurtban, a magyarországi pavilonban nem is állították ki. Nyilván, mivel a szerző bizonyos körökben a mai Magyarországon még mindig román...

A nyolcvanas évek elején, elsősorban bécsi magyar egyesületi torzsalakodásoktól visszahúzódva — ezt a gyakorlatot követjük a mai napig — ritkábban hirdettünk meg előadásokat, következésképpen a vendégkönyvben csökkent a bejegyzések száma. Mi az osztrák-román kultúrcsere-egyezmény *peremén* elhelyezkedve, annak borotvaélén kíséreltünk meg egyensúlyozni, de így 'megszólható' hivatalosakká váltunk ('nem beszélnek Erdélyről, mindig csak romániai magyar irodalomról'). Számunkra vendégeink lakóhelye — a Partium, Bukarest és a Bánát — egyaránt részei ma 'az országnak'.

Házunkat évekig megfigyelés alatt tartották, fokozódott a magyar és a román biztonsági szervek érdeklődése irántunk. Ennek ellenére, ha visszafo-gottabban is, tettük a dolgunkat.

Izgalmas évtizedek — talán igazak sem voltak?! A kihívást nagybetűkkel írták, visszasírhajtuk őket, tapasztalva a mai külföldi kultúrpolitikai intrikákat és belhoni irigységeket.

A vendégkönyvbe írt nevek egyben vallomások. Tanúságtételek. Dedikációkkal, levelekkel egyaránt bizonyítékok. Semmiképpen sem *peremberké*k számára!

SZÉPFALUSI ISTVÁN

Néparaznalkogial

DAVID. BETHSABE.

POMOGÁTS BÉLA

Dsida Jenő nagycsütörtöki verse

Dsida Jenő, személyes vallomásai és igen sok nagy jelentőségű költeménye tanúskodik erről, keresztény költő volt. Reményeit a történelem fölött létező igazságosságba helyezte, rövid életét végigkísérte a megváltás hite és drámája, az a bizonyosság, hogy zaklató kérdéseire a létnek egy magasabb rendjében kaphat majd választ. Az angyalok citeráján játszott, igazi poeta angelicus módjára tudta megszólaltatni az égi zenét. Költészetének korábban éppen ez a szólama volt a legnépszerűbb: a *Chanson az őrangyalhoz*, a *Vidám kínálgatás keresztényi lakomán*, a *Jámbor beszéd magamról*. Ezekben a verseiben angyalok motognak, az égi fények között egy természetfeletti bukolika tündéri játéka bomlott ki, a túlvilágot ugyanaz az idilli derű szőtte át, mint az egyszerre légies és földies szerelmi költeményeket.

Gyengédek és őszinték ezek a költemények, a keresztény költő igazi hangja mégsem bennük szólalt meg, inkább azokban a versekben, amelyek a megváltást keresték, a megváltás művében kívántak személyes részt vállalni. Dsida Jenő az imitatio Christi mélyről fakadó élményét szólaltatta meg, s a túlvilág fényében tündöklő szentek és angyalok mellett fel tudta idézni a krisztusi áldozat mélységét is, azt a szenvedést és megaláztatást, amely végül a megváltáshoz vezet.

A megváltás és az áldozat drámájának költői átéléséről számos vers tanúskodik, így a *Krisztus, a Húsvéti ének az üres sziklasírral* mellett vagy az *Út a Kálváriára* című költemények. Ezekben a kereszténység ősi, ugyanakkor korunkbeli felismerései, a szolgálat és az önfeláldozás teológiájának gondolatai jelennek meg. Olyan gondolatok, amelyek a mi korunk keresztény irodalmából ismerősek, hadd utaljak csupán Pilinszky Jánosra, akinek egy 1963. november 25-i keltezésű jegyzetében szinte ugyanazzal a gondolkodással találkozunk, mint Dsida Krisztus-verseiben: "Megrendítő Isten arcán a változás, amikor lehajol értünk. Főnséges tartózkodása fölfoghatatlan drámába csap át, melynek kohójában a legsúlyosabb kérdések izzanak - a bűn, a szabad akarat, Isten mindenhatóságának, Jézus megtestesülésének és áldozatának titkai. E naptól fogva: Atyánk, áldozati bárány a neve. Egy közülünk. Sőt: aki a legeleesebbet befogadja házába, Őt fogadja be. Így siet segítségére képzeletünknek, hogy kire gondoljunk, amikor rágondolunk? Az éhezőre, a szomjazóra, a mezítelenre."

Dsida Jenő költészetében ugyancsak az áldozatnak és a megváltásnak ez a fölfoghatatlan drámája nyilatkozik meg, ő maga is át akarja élni ezt a drámát, meg akar vele küzdeni. Különösen *Nagycsütörtök* című verse mutatja ezt, az a költemény, amelyben saját sorsát — a kisebbségi magyar költő sorsát — az áldozatvállalás keresztény erkölce szerint értelmezi. Költészetében több alkalommal is visszatér a nagycsütörtöki virrasztás motívuma.

A krisztusi szenvedéstörténetnek ez a mozzanat azonban korábban nem kapott személyes értelmezést, mondhatnám így is: igazi lírai erőt. A *Nagycsüdtörtőkön* című vers — a szóban forgó költemény közvetlen előzménye — valójában szerepvisszatelepítés, a költő a magára maradt, szenvedő Krisztus helyébe képzei magát: "Testvéreim, tanítványaim! / Égig-

nyúló kemény keresztén / holnap megölnék
engem! / És ti alusztok, mélyen alusztok!"

A valamivel később keletkezett *Nagycsústörték* viszont már minden ízében személyes vallomás, amely a súlyos történelmi gondokkal küzdő, magányos erdélyi költő áldozatának keresztény értelmét és természetfeletti távlatát világítja meg. A vershelyzet nagyon is köznapi: a Kolozsvárra visszatérő költő a székelykocsárdi vasútállomáson — a székely körvasút átszállóhelyén, amelyet mindig úton lévő, fáradt székelyek töltenek meg — várakozik a csatlakozásra, és a hideg éjszakában valami emberi szóra, közeledésre, együttérzésre vágyik. Körötte ismeretlenek alszanak, s a teljes magányosság szorításában nincs senki, akivel megoszthatná gondoljait. Ebben a szorongató lelkiállapotban ismeri fel a virrasztó Krisztus magányának és gyötördésének értelmét: az áldozat misztériumát.

A vers tárgyi világának kettős síkja van: a hétköznapien kopár székelykocsárdi váróterem, ahol a költő számot vet magányával, és a keresztény hagyomány által megszentelt Olajfák hegye, ahol a krisztusi szenvedéstörténet első eseménye végbemegy. A szigorúan tárgyias képek lassanként a természetfeletti értelmet hordozó bibliai történetnek adják át helyüket, a költő mindinkább a krisztusi áldozattal azonosul, ugyanazt a magányt és gyötrelmet éli át, amelyet Krisztus az Olajfák hegyén.

A vers szerkezeti felépítését ezért egy ket-
tős "sík váltás" szabja meg: egyrészt a tárgyil-
agos képek mindinkább személyes val-
omásoknak adják át helyüket, másrészt a
személyes élmény mindinkább a keresztény
antropológia egyik fontos tanításának költői
kifejezését készíti elő. Arra a tanításra gondo-
lok, amely szerint az embernek személyes
részt kell vállalnia a megváltás művében, és
ez a részvétel áldozatot, esetleg önfeláldozást
követel.

Az első síkváltás tehát a tárgyilagos ábrázolás és a személyes vallomás között megy végbe. A költemény szinte antipoétikus helyzetmegjelöléssel indul: "Nem volt csatlakozás. Hat óra késést / jeleztek és a fullatag sötétben /hat órát üldögéltem a kocsárdi / váróteremben, nagycsütörtökön."

Ezt a szűkszavúán objektív beszámolót éles váltásként követik azok a személyes fájdalommal átszőtt sorok, amelyek az éjszakai magányba kényszerült költő szorongásos lelkiállapotáról adnak képet: "Testem törött volt és nehéz a lelkem, / mint ki sötétben titkos útnak indult, / végzetes földön csillagos szavára, / sors elől szökve, mégis szembe sorssal / s finom ideggel érzi messziről / nyomán lopódzó ellenségeit."

Ez után ismét tárgyilagossággal helyzetbeszámoló következik, a költő a vasúti váróterem sivar környezetét idézi elénk: "Az ablakon túl mozdonyok zörögtek, / a sűrű füst, mint roppant denevérszárny, / legyintett arcul."

Végül a költői hang ismét személyesre vált, s ezt a személyességet tetőzi be a magányos áldozatvállalás, a szenvedő Krisztussal történő azonosulás: "Tompá borzalom / fogott el, mély állati félelem. / Körülnéztem, szerettem volna néhány szót váltani jó, meg-hitt emberekkel, / de nyirkos éj volt és hideg sötét volt, / Péter aludt, János aludt, Jakab /

aludt, Máté aludt és mind aludtak... / Kövér
csöppek indultak homlokomról / s végigcsu-
rogtak gyűrött arcomon."

A krisztusi szenvedéstörténettel azonosulva a *Nagycsütörtök* költője az evangéliumi eseménysorozatnak arról az epizódjáról ad parafrázist, amelyet János kivételével mindegyik evangélista elbeszél. A nagycsütörtöki vacsora után Jézus tanítványaival tölti az éjszakát. Máté evangéliuma ezt így beszéli el: "Akkor elméne Jézus velök egy helyre, amelyet Gecsemánénak hívtak, és monda a tanítványoknak: Üljetek le itt, míg elmegyek és amott imádkozom. És maga mellé vevén Pétert és Zebedeusnak két fiát, kezde szomorkodni és gyötrődni. És monda nekik: felette igen szomorú az én lelkem mindhalálig! Maradjatok itt és vigyázzatok én velem. (...) Akkor méné a tanítványokhoz és aluva találá őket, és monda Péternek: Így nem bírtatok vigyázni velem egy óráig sem!? (...) Ismét elmene másodszor is, és könyörge, mondván: Atyám, ha el nem múlhatik tőlem e pohár, hogy ki ne igyam, legyen meg a te akaratod. És mikor visszatér vala, ismét aluva találá őket; mert megnehezedtek vala az ő szemeik" (Károli Gáspár fordítása). Hasonlóképpen beszéli el e jelenetet Márk, Lukács pedig a következőket is hozzáteszi: "És halálusában lévén, buzgóságosabban imádkozék; és az ő verítéke olyan vala, mint a nagy vércseppek, melyek a földre hullanak." Ezután jelennek meg Júdás vezetésével a főpap szolgái, és hurcolják el Jézust, hogy beteljesedjék a szenvedés története.

Az evangéliumi szenvedéstörténet imént felidézett jelenetének két lényeges mozzanata van: Jézus magányos szenvedése az elfogatás és a kínhalál előtt, és a tanítványok fásult közönye a közvetlen közelükben kibontakozó emberi tragédiával szemben. (Lukács evangéliuma kissé enyhíti ennek a két epikai motívumnak az antagonizmusát, midőn az álomba merült tanítványok megmentésére a következőképpen ír: "És minekutána [Jézus] fölkel az imádkozástól, az ő tanítványaihoz menvén, aludva találá őket a szomorúság miatt.)

A magyar költő mindhárom evangéliumból merít: Mátétól és Márktól átveszi a gyötördve virrasztó Jézus és a fáradtan álomba merülő tanítványok szembeállítását, Lukástól pedig a lelki gyötrelmeket érzékletesen kifejező verejtékezés mozzanatát, igaz, elhagyja a vérre utaló hasonlatot. Az evangéliumi szituációt teljes mértékben átveszi: a szenvedő Jézussal azonosulva fejezi ki azt a mérhetetlen magányosságot, amelyet át kell élnie, és a Getsemáne-kertben alvó tanítványokhoz hasonlítja a székelőkocsárdi vasútállomás fáradt és fásult utasait.

A költő magányos áldozata ilyen módon kap valóban "nagycsüttörtöki" értelmet: akiknek a mostoha sorsát a szívén viseli, azok álomba merülten magára hagyják, neki mégis vállalnia kell a terheket. A *Nagycsüttörtök* a magyar költészet egyik leginkább keresztény műve, a személyes áldozat végső értelmét a krisztusi áldozat természetfeletti rendjében találja meg, ezáltal osztozik a megváltás drámai misztériumában. Az erdélyi magyar irodalom játékos angyala ezzel a verssel lépte át a férfikor küszöbét s érkezett el maga is a hitvalló költők közé, hogy áldozatos küldetésének természet- és történelemfeletti távlatát mutassa meg.

[illegible]

>>>>>>>>>>>>>

A "nagycsütörtöki" megrendülés ettől fogva Dsida Jenő fiatalos költészetének állandó érzelmi forrása lett: a személyes áldozatvállalás eszméje nemcsak vallásos verseit szötte át, hanem a történelmi megpróbáltatások mélyéről felhangzó kisebbségi zsoltárát, a *Psalmus Hungaricus*t is. A kisebbségi sors közvetlen tapasztalat, köznapi valóság volt az ő számára, ebben a sorsban mégis többet látott, mint közönséges történelmi csapást. A kiszolgáltatottság, a megalázottság, az üldöztetés egyetemes emberi tapasztalatát ismerte fel, s midőn védelmet keresett ennek a mindenkit fenyegető végzetnek a terhe ellen, személyes és közösségi szorongatásoktól gyötörtén, a korai halálriasztó bizonyosságában, minden emberi reményét az áldozat végső értelmébe és a megváltásba vetette.

A költeménynek, mint mondtam, a "sík-váltások" alakítják ki a gondolati és érzelmi szerkezetét, ezeknek a "sík-váltásoknak" megfelelően a szövegnek három stílári rétege van: a tárgyilagos, a személyes és a mítikus. A tárgyilagos előadásmód a külső világot – a kocsárdi vasútállomás sivár környezetét – jeleníti meg, a szövegnek ebben a rétegében csak egyetlen, a "nyugatos" költészet stílári hagyományait követő szókép található: "a sűrű füst, mint roppant denevérszárny / legyintett arcul." A személyes jellegű vallomás stílusát egy nagyszabású komplex válaszlat határozza meg, ez a hasonlat a romantikusok hangját idézi fel: "Testem törött volt és nehéz a lelkem, / mint ki sötétben titkos útnak indult, / végzetes földön csillagok szavára, / sors elől szökve, mégis szembe sorssal / s finom ideggel érzi messziről / nyomán lopódzó ellenségeit." Végül a *Nagycsüttörtök* mítikus stílusrétege nyelvi megformálásában is az evangéliumok előadásmódját követi, pontosabban korszerűsíti és teszi egyszerűbbé elhagyva az eredeti szöveg archaikus nyelvi elemeit.

Dsida Jenő költeménye kerüli a különleges díszítőelemeket, költői nyelvezete inkább egyszerű és tárgyilagos, nem törekszik erősebb festőiségre vagy zeneiségre. Ezt a dísztelen egyszerűséget nyomatékosítja verselése is: a *Nagycsütörtök* ötös, illetve hatofeles jambusokból épül fel, s a költő nem ragaszkodott a verslábak tisztaságához sem. A verssorokat nem díszítik rímek, inkább néhány alliteráció vagy belső rím ad a szövegnek némi zeneiséget: "sors elől szökve, mégis szembe sorssal", "nyirkos éj *volt* és hideg sötét *volt*." A szöveg enjambement-okkal töri meg a versmondatokat, s inkább a költészet ősi — a *Biblia* által is gyakran használt — gondolatritmusát alkalmazza, mint a modernebb zenei ritmikát. Ezt a gondolatritmust teljesítik ki a vers zárósorai, amelyek tragikus hangoltságban fejezik ki a költő fájdalmas magányát: "Péter aludt, János aludt, Jakab / aludt, Máté aludt és mind aludtak..."

A *Nagycsütlőtörtők* egy drámai pillanatot, egy erkölcsi-vallásos azonosulás drámai pillanatát örökíti meg, és ez a személyes, egyszerűs mind mitikus és transzcendentális drámaiság sokkal nagyobb költői erőt jelent, mint bármilyen szókép vagy zenei díszítmény.

VÉGH BALÁZS BÉLA

Szilágyi Domokos a gyermekirodalomban

Szilágyi Domokos gyermeklíráját tanulmányozva abból kellene kiindulnunk, hogy a gyermekirodalom integráns része az irodalom egészének, illetve valamely szerző életművének, és hogy közvetve vagy közvetlenül a gyermekirodalomra is kihat az irodalom általános fejlődése, benne is munkálkodnak irányzatok és poétikai változások. Így gyermekirodalmi alkotásaiban is megtalálhatjuk azokat a jellemzőket, amelyeket a költő értelmezői az életmű egészében már kimutattak: modernség, kísérletezői kedv, játékoság, zeneiség, invenciozítás, egyéni képalkotási és létértelmezési mód. Ezek a sajátos jegyek mindenkor aktualitást adhatnak gyermeklírájának is, és helyet biztosíthatnak neki az újabbkori gyermekirodalmi antológiákban, folyóiratokban és tankönyvekben. Különös hangsúlyt kap mindez, ha tudjuk, hogy Szilágyi Domokos nem tekintette másodlagos költői tevékenységnek a gyermekversírást. Életében négy gyermekverskötetet jelentett meg: 1963-ban *Új kenyér*, 1965-ben *Csali Csöpp*, 1970-ben *Erdei iskola*, 1976-ban *Pimpipiparé* (Vermes Péterrel közösen). Halála után pedig ezekből készült két válogatás: 1980-ban *Liliompalota*, 1999-ben *Abakadabra* címmel.

A két világháború közötti és a negyvenes-ötvenes évek támogató, az oktatáspolitikai által is kanonizált gyermekirodalmát a didaktikum és az ideologikum befolyásolta. Ezzel az irányzatossággal dúsított horatiusi vétetésű *docere* elvet csakis egy autentikus gyermeklíra és annak *delectare* elve válthatta fel. A hatvanas évek gyermekköltészetében már olyan új, szabadabb elváráshorizontok is felderegték, amelyekhez alkotó és befogadó egyaránt igazodni vágyott. Változófelben van tehát a gyermekirodalomhoz való viszonyulás, ráadásul az egyetemes magyar irodalomban ekkor hatnak újszerűségükkel Weöres Sándor és Nemes Nagy Ágnes gyermekversei. Sőt már az ötvenes évek második felétől is kimutatható egy visszafogottabb szabadulási törekvés: a felnőtt irodalom politikai, világnézeti, cselekvésszerű korlátozottságához képest a szolgálatos politikacsinálók megtűrik a gyermekirodalom viszonylagos szabadságát. Ez egyfajta komponenzáló erőnek számított az akkori irodalmi életben, általa és benne élhették ki az alkotók elfojtott szabadságigényüket. Az 1956-ban induló gyermeklap, a *Napsugár* biztosította hozzá a fórumot, azután pedig a *Dolgozó Nő* gyermekmellékletével bővült a repertoár. Mindkettőnek Szilágyi Domokos is állandó munkatársa, ennek az időszaknak a gyermekverseit gyűjti össze az 1963-ban megjelenő *Új kenyér* című kötetben.

Ebben az időszakban a produkciós-

tétika külső és a szabadságesztétika belső ösztönzést ad a költőnek a versíráshoz. Gyermekverseinek kisebbik hányada valóságmegjelenítő, bennük Szilágyi Domokos (korának hű fiaként) tükröz, azaz: "hozzáadja a valóságot a betűkhöz" (*A tücsök és a hangya*). Még akkor is így kell fogalmaznunk, ha tudjuk, hogy nem egyszerű valóságábrázolásról, hanem a lukácsi értelemben vett mimézisről, művészi tükrözésről van szó. A marxista esztétika sugallta versekben a görög poétikából ismert valószínű verseng a valószerűvel (*Aratási mondóka, Ócskás, Új iskola, Iskolába indul Péter, Betű-induló, Évezáró, Június, Nyaralás, Téli-fa, Új kenyér*). A kortárs sematikus gondolkodást ellensúlyozandó a versekben ott munkál a költői intuíció, a hivatalos politikai kánontól közhelyesített témában villantva fel az egyedit: "Anya mos, apa ás, / Petinél kalapács, / Marika kicsi, kék / köténytét leteszi: / pihen egy kicsikét" (*Munka*). Szilágyi Domokos ösztönösen ráérez arra, hogy a napi politika konkrét gondolkodásával elpusztíthatja a költőt a versíróban, és száműzi a költészetet a versből. Ezért a lírát (a gyermeklírát is) a szabadságesztétika mentheti meg. Ezt a felismerését fogalmazza meg a *Gyermekek* című versében: "Amíg kised lángjaink égnek, / nincs helye ócska bölcsességnek." A költő számára újfajta rendet szül tehát a szabadság; belső rendet, amely versekben konkretizálódik. A választott szabadság különösen gyermekverseiben szabadít fel lappangó lírai energiákat, ugyanakkor feloldást, megkönnyebbülést, áradó életörömet, létünkre való csodálkozást is jelent. Ezért is érezhette korának gyermekolvasója, hogy a költő "szabad" versei a saját "nyelvén" íródtak, és neki szólnak: "Akinek a szeme kék, / takarója a nagy ég, / akinek a szeme zöld, / puha ágyat vet a föld, / akinek barna, / eledele alma, / akinek fekete, / lilium a tenyere" (*Mondogatók*).

A kötet néhány verse későbbi gyermekirodalmi antológiák és tankönyvek törzsanyagába került: *Január, Tavaszodik Olvasás, Két ibolya-vers, Marika meg a karika, Liliom-palota, Október, Négy vers kicsi Klárikának*. A *Mondogatók* közül pedig néhány az olvasói gyakorlatban külön verssé önállósodott (*Akinek a szeme kék, Csigabiga-palota, Pimpimpáré*), sőt kötetcímmé lépett elő, vagy megzenésítve vált közismertté. Eredetiségük és szuggesztivitásuk révén főleg ezek a verek váltak a hazai gyermekköltészet ízlésformálóivá, Weöres Sándor-i perspektívát villantva fel az alkotásban és a befogadásban egyaránt.

A hatvanas évektől odottabbá válik tehát a társadalmi élet, ezáltal több szabadsághoz jut az irodalom, és 1968-tól a *Forrás*-nemzedék "lázás" korszakával telítődik. A

>>>>> folytatás a 6. oldalon

>>>>> folytatás az 5. oldalról

közfigyelem a felnőtt irodalom felé fordul, itt történnek az igazi események, kevesebb figyelem jut a gyermekirodalom számára, így az irodalmi tudat hátsó traktusába kerül. Egyfajta biztonságot jelent a Napsugár rendszeres megjelenése, sőt új fórumot is kap, az 1968-tól megjelenő *Jóbarátot*. Velük válik teljessé több mint két évtizedre az ún. romániai magyar gyermek-sajtó. A két folyóirat körül szerveződő gyermekirodalom a közéletiség mellett értékteremtő és esztétikumhordozó funkciót is betölt. A romániai magyar gyermekirodalom különösen két alpműfajban jeleskedik ebben az évtizedben: a mesében és a versben. Egyszerre három kiadó is felvállalja a gyermekkönyvek kiadását: a *Ion Creanga*, a *Kriterion* és a *Dacia* ebben az időszakban gyermekpróza- és gyermekverskötetettel jelentkeznek: Sütő András, Kányádi Sándor, Fodor Sándor, Bajor Andor, Veress Zoltán, Szilágyi Domokos, Hervay Gizella, Palocsay Zsigmond, Majtényi Erik és mások. A korszak gyermeklírájának törekvéseit Szilágyi Domokos *Csali Csöpp* és *Erdei Iskola* című kötetiben érhetjük tetten.

Felnőtt lírájában ekkor járja be a költő "a megismeréstől a felismerésig" vezető gyötrelmes utat: pöröl, dacol a világgal, végül megveti azt. Az évtized gyermekverseiben viszont egy másik Szilágyi Domokosra ismerhetünk: a szabadságkeresés életre kelti benne a gyermeket, és újra megélheti egykori naiv rácsodálkozását a világra. Több pályatársával ellentétben számára nem menekülés a gyermeklíra, hanem maradéktalan beteljesedése annak az irodalmi közhelynek, miszerint a lelke mélyén minden költő gyermek. Teremtett gyermekvilágában megéli a szabadságot, felnőttvilágában meg kell küzdenie érte, de ettől függetlenül mind a kétféle szabadság esztétikumává nemesedik. Gyermekverseiben nem leereszkedik egy alacsonyabb szintre, hanem inkább felemelkedik a szabad gyermeki lélekhez, azonosulva természetes naivitásával, világnézeti közhelyektől, nyelvi sémáktól szabadulva közelít mindahhoz, amit a huszadik századi gondolkodás gyermekének tekint: "— Víz, víz, / szőke víz, / hosszú utad / merre visz? / — Arra, hol a / nap világít / — Vidd magaddal / kicsi Klárit! / — Nem vihetem / olyan messzi, / apja- anyja / nem ereszti, / de ha jó lesz / kicsi Klára, / visszajövök nemsokára, / hozok arany- / csónakot, / s benne hozom / a Napot!" (Vízparton). Gyermekverseiben a felnőtt Szilágyi Domokos újrafogalmazza a világot, mozgósítva teljes költői eszköztárát, sőt megpróbálkozik animisztikus eszközökkel is. Weöres Sándor módján, valóságos versvarázslatokat teremtve: "Csirr-csurr, / csöpp az eres, / háztetőről a hó lassan / földre szekeréz, / szelek dalolnak — mulatnak, / kurjongat a szélben az ablak, / Tavasz-tündér lakomázik, / folyik a lé / Hencidától Boncidáig!" (Olvasás)

A hatvanas években a gyermekirodalom két alpműfajának, a versnek és a mesének a találkozásából epikus gyer-

mekversek születnek Szilágyi Domokos tollán: *Erdei iskola*, *Tréfás mese*, *Medvelokdalom*, *Szegény ember sültet lisztje*, *Kinek nehezebb a dolga?*, *Gazdag Hasszán és koldus Ali*. A magyar és más (román, kazah és norvég) népmeséket nem csupán megver-seli, hanem átkölti, költői gyermekvilágába telepíti. Ezekben az epiko-lírai alkotásokban az epika szabályai szerint alakulnak az események, viszont a művészi többletet a rafinált verstechnika adja hozzá: "Ide járnak a csöppségek / erdei okosság végett. / Nevelni a sok ebadtát / a jó szülők fölfogadták / Dr. Bagoly Balambért / heti három galabért" (*Erdei iskola*).

A hetvenes évek újabb változásai érték-váltáshoz vezettek a hazai magyar gyermekirodalomban és természetesen Szilágyi Domokos gyermeklírájában is: a korábbi eszközértékek helyét átveszik az esztétikai értékek. Ezek a maguk rendjén az egyetemes értékek számára biztosíthattak szabad bejárást az irodalomba, kiszorítva a politikum és az ideologikum sokszor kierőszakolt aktualitását. Így alakulhatott ki a hetvenes években a romániai magyar gyermekirodalom alkotói és olvasói presztízse. Bár közben módosult az irodalmiság fogalma is: megdőléfélben volt az állandónak tételezett esztétikai érték nimbusza. A gyermekolvasóval már nem kizárólagosan a műbe kódolt erkölcsi-esztétikai értékeket imertették fel, hanem az alkotások nyitottságát hangsúlyozva az egyéni és az egyszeri olvasatra kezdtek figyelni, illetve azokra az érték-

anyira a zene szellemében fogantak, hogy a zene lényegi elemeinek megközelítése segítségével kiválóan megvalósítható. Szilágyi Domokos gyermekversei zenén innen és zenén túl lüktető majdnem- muzsika, annyira a gyermeki lét legmélyében gyökereznek, hogy a mágikus kort idéző szinkretizmus — a mozgás, a ritmus, a (már- már) ének hármas igézete mindegyikükben ott lappang." (László Bakk Anikó) Szilágyi Domokos verseiben "fölforrósodik a szó, a hangzás átítatja a verset, s az élővé válik, önnön zenéjétől és az emberi hangtól." (Balla Zsófia) De verseinek zenéje ott lappang a kortárs gyermeknyelv zenéjében is, és ezt csak az igazi költészet és a tökéletes formakultúrával rendelkező költő képes felszínre hozni. Ez a nyelvzene, illetve verszene mégis meglepetésszerűen hat olvasójára, várakozás-serkentő / ébresztő hatása van, végül a befogadás betetőzéseként a beteljesedés élményével ajándékozza meg a versolvasót: "Pimpimpáré, retyerutya, hej! / Alszik a város, aluszik a tej. / Macska vadászik, csizma a lábán, / egerek sírnak-rínnak a ládán. / Receruce, sejhaj, pimpimpáré! / Forró kályhán duruzsol a kávé. / Aluszik Marika, Jancsi is álmos, / szép holnapról álmodik a város." (Pimpimpáré) Szilágyi Domokos verseiben nemcsak a nyelv zenél, hanem a belső forma is, sőt az egész versvilág. Ezt az általa is csodált T. S. Eliot fejt ki tetelesen: "A költészet zenéje nem sorról sorra, hanem a költemények egészében keresendő", mert "nemcsak a hangok zenéjéről van szó itt, hanem a képi világ zenéjéről is", hiszen "a költészet zenéje nem a jelentéstől független valami." Erre példának a Lánco-lobogós című verset idézhetnők: "Lánco-lobogós, / ez a makk kopogós, / haza fut a mókus, / ha az ég zokogós. / Azik a tölgy is, / fürdik a völgy is, / halkan muzsikál / künn az esővíz."

Szilágyi Domokos gyermeklírája például lehet arra is, hogy a jó irodalom szerencsés a befogadásban: a hetvenes években ismerkedik a hazai oktatás a játékpedagógiával, a játék szerepével a jellemformálásban és az ismeretszerzésben. Ekkor vált a Pimpimpáré című kötet is a hazai óvodák és iskolák kedvelt olvasmányává, készen vagy félkészén kínálva oktatói segédanyagot a komplex foglalkozásokhoz és tanórákhoz. Ezekről a kötet verseiben rejtező-kódó lehetőségekről így ír a zenepedagógus László Bakk Anikó: "Óráról órára nyújt valami érdekeset gyermekeinknek Szilágyi Domokos költészete. Gyöngyöző nevetésük, izgó-mozgó vidám versmondásuk bizonyítja a pimpimpáré-versek vonzerejét. A ragyogó tekintetük sugarán, tiszta hangjuk hullámhosszán Szilágyi Domokos verszenéje vibrál."

Csupán a költő halálának negyedszázados évfordulóján, ennek a magába feledkezett költői játéknak a tragikus végkifejletén is jócskán túl derül ki, hogy gyermeklírájában semmi nem történt hiába: Szilágyi Domokos versjátékai gyermekkorunk ízlésformálói voltak, és mi, egykori kis olvasói már tudjuk azt, hogy iskolázott gyermekízlés nélkül nincs értő befogadója a felnőtt költészetnek.

26. HOEMBER

Seprűnyéllel, fekete szennel
meg nem ver:
eggyűző ő — csak hóember.
Az se sokáig, csak míg a tél
a tavaszi naposkán véget ér.
Tél királya, hóember,
seprűnyéllel, fekete szennel
meg nem ver.

(A Pimpimpáréból, Szilágyi Domokos kézírása)

társításokra, amelyek a befogadó tapasztalati (játék)világából erednek.

Szilágyi Domokos ebben az időszakban adja ki legismertebb és legolvasottabb gyermekverskötetét, a Pimpimpárét. (A verseket Vermes Péter zenésíti meg.) Költőnk a verszenében találja meg a gyermeklíra megújításának eszközét, és a költészet eme legősibb komponensével éri el a modernség hatását. Ezt méltatják a kötet szakolvasói is: "Kiindult egy szóból, egy játékos szóösszefüggésből, egy hangulatában vagy zeneiségében érdekes, jellegzetes egységből, aztán hagyta magát sodortatni, (...) improvizálva rögtönzésszerűen. Talán ez az, ami a versek utánozhatatlan frissességét eredményezte." (Vermes Péter). "Ezek a versek

SZŐCS ISTVÁN

Száljegyzetek

1. Félrejáró inga

A történelem *Bodnár-féle ingája* szabálytalankodik, a kilengések a szélső helyzetek felé nem egyforma hosszúságúak, legalábbis időben. Az egyik oldalon az idealizmus tekintélyuralom, az apa legfontosabb személy a családban, nevelésben szigor, bűnüldözésben még nagyobb, a gazdaság legfontosabb területe a mező, vallásban dogma- és pap-tisztelet, koreográfiai eszmény a katonaság; viszont odaát a realizmus szabadjára engedett gyerekek, az apa jó, ha éppen van, de nem nélkülözhetetlen, a jogszolgáltatásnak legnagyobb gondja a bűnözők megvédése a bosszús társadalom túlkapásaitól, a gazdaság uralkodó ágazata a kereskedelem, vallásban fontosabb a hívő, mint a hit, mozgáselemény a nyúlánkozás; turizmus mindenáron, akár helybenjárva is, és főleg zene, zene...

Az elmélet kidolgozója szerint egyik kor-szakban az idealizmus, a másikban a realizmus szélsőségei igyekeznek magukhoz rántani az inga bodzabogyóját; persze az ritkán megy el a végső kilengési határig, s néha mintha szívesebben húzna a *realista* oldal felé, amit talán sokkal helyesebb volna a pragmatizmus, sőt a *hedonizmus*, akár a *dekadencia* nevezetekkel illetni.

Mostanában álmatlan hajnalaimon határozottan az a látomás helyettesíti az álomképeket, hogy mindnyájan rútságban váz-ként fogunk kiszállni a játszmából. Itt van például a drog, azaz a kábszer. Mindegyre hallani róla, milyen jelentős lépés volt, hogy Németalföldön, azaz a hollandusoknál liberalizálták a könnyű drogokat, azaz mindenki azt vásárol, amit akar; viszont hiányoznak a kiegészítő statisztikák arról, mennyivel kevesebb így a súlyos kábszeres, mennyivel csökkent a bűnözés arányszáma, mennyivel kedvesebbek és munkabíróbbak a törvényesen kábszeresek ifjak, és így tovább, annyira, hogy az ember parafrázálni kezd, nézd: a világnak mennyi drogozója, s valódi boldog köztük oly kevés... mindenesetre még az önmegtartóztatókhoz képest is kevesebb.

Azt mondja erre a realista — vagyis a pragmatikus, hedonista, szibarita - bölcselkedő, hogy a drogfogyasztás csakis a modern kor kihívása, és ezzel szemben kell nézni; mivel ma sem szociológus, sem politológus sosem tud mást kinyögni, bármiről esék is szó, csak azt, hogy az egy kihívás, és szembe kell nézni vele; azaz addig beszélni róla, addig írni, dialogizálni, konferenciázni róla, amíg ezen a címen a társadalomból lehet még egy kis bankót kipréselni.

Azt is mondják, hogy felesleges az ágas-kodás, mert ez a kihívás elkerülhetetlen, és az inga úgyis visszaleng... lám például... például?

Például igen, a történelem. A világtörténelem és az ismeretterjesztő tévé-műsorok. Például, hogy az inkák. Hogy lehet, hogyan volt lehetséges, hogy egy-kétszáz kasztíliai és baszk bunyós negyvenezer fős hadsereget lever, lemészárol, egy hatalmas birodalmat legyőz és felfal? A fel-alá sétáló, szemüveg-törülgető tudós tévéelőadók szerint bizonyos hiedelmek, félreértések, asztrológiai huncutságok miatt volt ez, mert úgy tudták a rézbőrűek, hogy ez a nap úgyis el fog jönni

stb. Jónéhány évvel ezelőtt még akadtak amolyan idealisták, akik arra céloztak, hogy az aztékok és az inkák kiváló minőségű kábszereket állítottak elő, méghozzá ipari mennyiségekben; például meszkalin-féléket... lehet, hogy ezeket szakértőtestületek birtokolták, s megfelelő alkalmakkor osztogatták a tömegeknek; a köztes időben könnyű drogokkal éltek; mint a koka-cserje, a dohány, a kakaó... aztán, bár kétszázán jutottak egy-egy spanyolra, meg kellett élniök az esélytelenség nagy élményét.

Hogy drogok okozhatták az egyiptomi Óbirodalom bukását — és nem a vallás demokratizálódása, az éppen akkor esedékes ingalengés iránya miatt, és hogy az oksági kapcsolat, fordított sorrendű — azt azóta gyanítják, amióta egyes Koch-bátorságú tudósok kipróbálták bizonyos gombafőzeteiket. Például arról számolnak be, hogy kisebb mennyiségű fogyasztás nyomán az óegyiptomi vallásos ikonográfia valamennyi alakja körülveszi őket: egyik sakáll-fejjel, a másik íbisz, a harmadik víziló felső végződésével sűrű-forog közöttük, s gyakran nem is mások, mint az ő asszisztenseik, főnökeik vagy laboránsaik.

És így tovább; végignyomozható a világtörténelemben az összes nagycivilizáció bukása — *túlfogyasztás* miatt következett be. Méghozzá kábszer, vagy bód-szer, vagy ajzszer túlfogyasztása miatt.

Hogy miért nem beszélnek erről az írások? Beszélnek, csak nem mindig olvassuk őket figyelmesen.

Itt van például a paradicsomi bűnbeesés, ott világosan meg van mondva, hogy a tudás fájának gyümölcsét tilos leszedni; azaz *bizonyos növényi termék* fogyasztása veszélyes, sőt bűnös és kárhóztos dolog. A drogosoknak is az az első öröme, hogy — tudnak, tudnak repülni, fantáziálni, egyáltalán mindent.

Ezért meg is lehet érteni az olyan kultúr-filozófusokat — minden partikuláris tendenciózusságuk ellenére —, hogy *Kezdetben volt a gomba...* (lásd John Allegre... Valóban, úgy tűnik, a gomba-alakzat a Sátán kedvenc kimenőruhája).

2. Hamar a madarat...

Olvassom egy nagytudományú hölgy-szerző töprengését arról, hogy a népművészetben és az ősi hagyományokban egyaránt, minek a jelképe a madár? Madara válogatja, mondhatnánk; de az biztos, hogy főleg a hosszúnakú madarak finoman kifejezve a hímségi erő, vagy a *férfiúi princípium* jelképei. Azért hozza a gyereket a golya... és a gelice. Azért ejti teherbe Emesét egy sasféle... hogy a vallástörténeti példákat ne folytassuk, csak úgy megismételtem Borbolya János felismerését, hogy Emese az nem szoptató koca, hanem óegyiptomi nyelvemlékeink tanúsága szerint *Emosu* — az Holdleány; azaz magyarul *Éj mása* (miután az *éj* szó a Hold egyik régi neve; lásd nap-pal és éj-jel... és

ismételtem, elképzelhetőbb, hogy a mesebeli királylány neve inkább a *Holdmás*, mint a másfélmászás boldogság.

Az is érdekes, hogy valakik csak olvasták Lewis Carrol *Alice Csodaországban* című könyvét felnőtt fejjel, még azok is, akik nem tudták, hogy szegény költőt milyen súlyos perekbe fogták pornográfia miatt (kislány-fotók feltalálása miatt éreztek benne valami megfoghatatlan, de erős érzékiséget, majdnemhogy pornográfiát... Igen, ott vannak benne pl. a flamingók, ezek a hosszú nyakú madarak; játékbuzogányként, illetve labda-ütökként szerepelnek.

A világon az annyira sokarcú kultúra e vonatkozásban meglepően egységes.

Nemcsak a *pinty* szó ideillő fordulatai, nemcsak Boccaccio *fülemüléje*, nemcsak a mesebeli királylány, akivel jókedvében madarat lehet fogatni, tartozik ide, s nemcsak az, hogy a szerelmi bódulatot *repülésnek* becézi a New-York-i író, csakúgy, mint Pósa Lajos, a repülés pedig, ugye, a madár legjellemzőbb tulajdonsága. Magyar Adorján például *A madárférj* tárgyú elmélkedéseiben a *lúdverc* (lúdérc szót is így fejt meg, finnugor alapokon lúd: madár, verc: fér-j; lásd latin *vir* és a *fércel* szó disznólkodó jelentését. (Vagy fordítva? A fércelés, azaz hosszú öltésekkel varrni, mint szabászati kifejezés, eredetileg a szab szó fordítottjából ered? A lúdércnyomás is a *repülni tudó strigákkal* kapcsolatos. S vajon a *strigó* szó nem kapcsolatos a strigával? — bár ezt csak úgy kérdezem...

Olvassom például Du Yaxiong nemrégiben is emlegetett dolgozatában, hogy:

A Sárga Folyó szigetén

a *juju* madár turbékol.

Ifjú ember udvarol

Szíve szerelmének...

...jó példa azon dalokra, melyekben madarat fiatalemberhez hasonlítanak. A kínai hagyományban a madár szexuális jelkép, a hímtagra utal... Írásban ugyanaz a jegy használatos mindkettőre, de más kiejtéssel. Tehát a dal elején említett *juju* madár a fiatalember nemi vágyára utal. (Ígázán zárójelben: nálunk is a *juji*, vagy *jujuji* szónak hány, de hányféle kiejtése ismeretes?)

Viszont ha a madárral álmodó Holdleánynál tartunk, Emese apja Ügyek vezér volt. Az ő nevében az Ügy szó a régi, magyar folyónév; lásd Fekete-ügy, Eger-ügy, Egereg stb. Amit aláhúz az is, hogy az unokák is folyóvizek lesznek, ők az a bizonyos négy folyó. Mi hát akkor az Ügyek név záró két hangja? A múltkoriban álmélkodtunk azon, hogy a *po*, *pot* stb. és származékai mennyi nyelven vizet jelentenek, nemcsak a *pocsolya* szóban. Nos, szerintem ahogy a *patak* szóban a *pat*, *pot* tőhöz járul az a ak végződés, az Ügyekben ugyanez a helyzet! Sőt szerintem (akár sok hölgytudós szerint is) a *vezér* szó is idevezet, lásd Valamit *visz* a *víz*...

3. Az szalonnaevés bölcsességéről

Régen gyakran hallhattunk *bölcs szavú*, *nyugodt öreg parasztokról*. Ma gyakran hallunk a bőbeszédű, locsógó öregekről. Nemrégiben egy kis szalonnához jutottam és sutba vágtam minden vegetáriánus nézetet. Meglepő változások mentek végbe rajtam, nemcsak a naphosszat mardosó evés-kényszerem mérséklődött, de — a beszéd-kényszerem is! Ajánlom e felfedezést bioszakácsaink és gerontológusaink figyelmébe.

SERÉNY MÚMIA 204

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince 2002

MERÉNYI KRISZTIÁN

Arborétumban

Séta közben azt gondoltam,
hogy én vagyok Ádám,
s te vagy Éva e tágas
paradicsomban.
Lassan telt az idő.
Szemléltük a csavart fákat
és kutattuk, hogy hol van
egy rés, amin felmászhatunk
az örökkévalóságba.
Egy szigethez értünk.
Óreg fűz várt a hídnál,
panaszkoálni tudott volna,
szomorúan lengette a
szellő selymes
haját.

A lány és az Ősz

Támad a tél és szállong a hó,
kislányka jó fel az alkony alól.
Kéklő szeme tűznedűt hány,
hogy láng teríti a kéklő határt.
De arra jőve mankón az Ősz,
mosolyogva a lányra köszön:
Öregedek, de boldog vagyok,
újjaszülöttek, ha a Nyár andalog.
Téged meg mi lelt, szép szemű lány?
Én az Ősz vagyok, fázol talán?
A lány szomorú és szótlán maradt,
könnycsepp pergett le orra alatt.

Sajnálta az Ősz a kisleányt,
átsírtak együtt egy éjszakát.
Az Ősz reggel pacsirta kelti,
felsőhajt: ideje útra kelni.
Viszlát, leányka! Indulnom kell,
a kislány csak néz, most sem felel.
Az Ősz még egyszer hátrahajol,
a lány szomorú nászdalt dalol.
Az Ősz távolodik, sajnálva őt,
s lát szemében egy réztemetőt.

Szívem rabmadara

— Tinódi lantjára —

Te makacs gerlice,
kék szemű lány,
fázol, tévelyegsz,
otthont nem találsz.
Szerellemmel
én befogadnálak,
megtört kezemmel
simogatnálak.

Turbékold el
bánatodat, tubicám,
sok gondodat,
s mit ajkaddal kívánsz.
Nálam meleg van,
nincs vihar, nincs szél,
nincs zord tél,
mi fagyhalálra ítélt.

Szólt galambom:
nincs vihar, hideg tél,
de van goromba
ezüst színű acél,
halálra nem,
de rabláncra ítélt,
s fagyhalálnál
rútabb sorsot ígér.

LÁSZLÓ NOÉMI

Mintha el

Ma jégeső ver, holnap összeéget
— ha hozzá túl közel jutok — a Nap.
Már szembehunyás se kell, ismét egy évet
magam mögött hagyok, és hamarabb
felejttem el a fogyó holdakat,
a tengerhez igyekvő zöld vizet,
és elhiszem, hogy semmit sem hiszek,
és belátom, hogy aki tud, az téved,
mégis folyton rettegve tartalak
karomban, mintha elveszítenélek.

A csend után

Miért nem ejtek szót a becsületről.
Világok sorsa így is, úgy is eldőlt.
Mint születésem, éppen olyan régi
probléma ez: ritkán merek beszélni
azon a hangon, amit mellkasomban
a csend után először meghallottam,
amit először küldtem a sötétbe,
amit az álom súlyos szövődése
is áttereszt. Gyakran hallucinálok.
A becsületről mégsem prédikálok.

Ritmuszavar

Szép, elmélázó nőről álmodom,
akinek hosszú, karcsú ujjain
fakó a fény, erőtelen a szín,
akinek dús, sötét haja leomlik,
mialatt átvonul az álmon.
Mozdulatai bizonytalanok:
lassulni kényszerítik az időt.
Mióta látom álmaimban őt —
nem is tudom. A haja egyre omlik,
a szíve egyre lassabban dobog.

A szorongás vége

Menekülhetek minden elől:
egyszer az indulat úgyis megöl.
En ölök egyszer, annyira hajszol.
Nincsen nyugtom, álomom ígéz:
nyakamon nyugvó éjjeli kéz.
Nyakamon éteri hívós a hajnal,
Fellelegzem a reggeli zajjal;
mélyen járok a nappali csendben:
fojtogatóan óvatos lettem.

SZILÁGYI OTTÓ

Megszokott

Nincs naplóm.
Miért kellene az unalmat
sorokba szőni?

Reggel a megszokott ugyanaz
ébreszt; számúznak alig használt
álmaim.
És élek egy napot.
Egy megszokottat.
Közömbös utcák unják érezni
a lépteimbe ivódott
céltalanságot.
Minden megszokott,

a fák dallama,
az eb, mely éppen jelzi
territóriumát, de
még az ismeretlen arcok is.

Kopott mozaiklányok köré
gyűl az est;
várnak a megszokottra.
Átöleli őket pár ráncos tekintet.

Botladozik az éj, kerülgeti
álmaikat.
Aszalódnak óráim.
Mindent átítat a megszokott
csend.
Nyögnek a pillák percek
súlyja alatt.

Szerelem, avagy (...)

Benő Kingának

gyenge gyenge
ficong a lepkepor remegni kedve
volna
szemeid kitolná kedve lenne erre
hogy ujjaid követik reptét
s így öled meg lepkéd
gyenge gyenge
szalad elébe bánatod ebédre
könnyeid szemébe
könnyedén könnyedény megtelik
ezért te
virágport esküdsz
lepkéd örömére

CRISTIAN BĂDILÎȚĂ VERSEI

A haldoklókért

(Pentru muritorii de rând)

...elkezdtém Uram, könyvet írni
a Világ Végéről.
Lám, már hallom is, ahogy közeleg
nehezen vonszolva lábát, mint egy medve —
háromszor, négyszer, ötször köhög
és beilleszti a kulcsot a zárba

alig lélegzem s fületem hegyezve várom,
hogy kinyitja-e az ajtót vagy sem?
Észreveszem árnyékát az ajtó alatt,
olyan, mint egy szélről megdermesztett hullám.
A feszültségtől elkialtóm magam:
GYERE BÉ S LEGYEN MÁR VÉGE!
Óh, ne hogy ráförmedjek többször, talán
csak rám akar ijeszteni egy kicsit
s aztán úgyis elmegy, visszatér oda, ahonnan jött.

Uram, miért írtam le
ezeket a dolgokat?
Nem lett volna jobb, ha továbbra is
a klasszikus témáknál maradok,
mondjuk a madaraknál és a földönkívülieknél?
De most honnan, honnan veszem elő
Uram, az ingemet?

Adj egy ötletet, segíts látnom,
segíts kitekintenem ezen a szétdarabolt ajtón —
miért bújtál el,
s nem szólsz egy szót sem, miért
nem törödsz velem?
Legalább köpnél le!

Ha nem, hát nem,
ha makacskodsz s magamra hagysz,
hogy a saját fejem után menjek, akkor
vedd tudomásul, hogy nem érdekel,
mi fog történni, hallod?
Üvölni fogok mint egy ledöfött állat:
GYERE BÉ S LEGYEN MÁR VÉGE!

Aztán úgy teletöltöm a tollamat
friss gorgóvérével, hogy széthasad.

Átlátszó dolog

(Acest lucru diafan)

Mondjam meg nektek mi a vers?
Lefogadom, hogy nem érdekel titeket,
de én mégis elmondom — az ördögbe is,
mit csináltam az utóbbi időben!

De, hogyan értitek majd meg, szeretteim,
hogyan fogjátok fel ezt a titokzatos, átlátszó, éteri dolgot,
ha nem ismeritek madame Clotilde—ot,
a szemben lakó szomszédasszonyt,
ha nem ismeritek frau Gilbertát,
a fenti szomszédasszonyt,
ha nem ismeritek Minouch kisasszonyt,
aki éppen most zuhanyozik!?

Jó, abbahagyom,
én csak el szerettem volna árulni nektek néhány dolgot,
de meggátolnak az agy hangyái:
ezek az ördögi szavak, zörejek
s a reuma égető tüze!

végül is igazatok van —
csak egy rövid időre haltok meg,
ha megmondom nektek mi is a vers!?

Körülmetélt vers

(Poem circumcis)

Fehér papír
és virrasztás,
az Aranyborjú portréja az asztalon.

Huszonnégy órája
sült krumplit
okádunk
egymás fülébe.

Testőér, mi mintha ismernénk
egymást valahonnan:
minő furcsa egybeesés!
Véletlenül nem...
véletlenül nem te vagy az,
aki nemrég
visszatért a túlvilágról.

Hmmm! Nekem úgy tűnt,
mert bízlesz, mint egy
tejjőlben fetrengett kísértet,
bocsáss meg, részeg vagyok
és a csontjaim puhák.

Fehér papír
firkálásra —
Takarodj vissza bűnös oda,
ahonnan világra jöttél!

Utolsó dal

(Ultima)

Óh, mennyire várom a telet!
Olyankor minden madár
visszatér agyamba,
hogy belülről melegítse a testem,
de selymes szárnyaikkal annyira csiklandoznak,
hogy az szinte kibíratatlan.

Uraim, tényleg akarják látni
milyen a paradicsom!?
Fogjanak egy baltát és törjék fel a koponyámat!
Többet nem mondhatok.

A félkegyelmű lapszélére

írta Akiro Kurosawa

(Pe marginea Idiotului
de Akiro Kurosawa)

A költészet a hülyeség állapotának tűnik nekem.
Olyan vagy, mint a mésszel befröcskölt akác
az út szélén, amire az esők rámosás az égbolt
zsigereit. Olyan vagy, mint egy angyalka,
aki a borsos tányérra zuhant az Utolsó Vacsorán.
Olyan vagy, mint a gilottinnal megnyitott francia király.
Vagy mint a bolygó Miskin a japán Szibériában.

Enyhe, tavaszi szellő

(O boare blândă, primăvaratică)

Amikor fiatal voltam, talán gyerek
én is ambíciózus voltam,
nagy ember szerettem volna lenni,
de ha mégse, legalább egy kissé költő!

És istenbizony, elkezdtem mozgatni
a könykömet, a térdemet s a szárnyamat,
mint az emberek!
majdnem ráborítottam az eget
angyalaival a földi vadakra.

Egy enyhe, tavaszi szellő
sodródott hirtelen homlokom köré
és beillatosította a lelkem,
aztán ölbe vett és teljesen eltévelyített —
hét dombot másztam meg,
ajkammal egy pillanat alatt
hét tengerbe fúltam, de végül feltámadtam
egyetlen lélegzettől...

Lám, így múlt ki vers utáni vágyam!
(Mint egy nyitott ejtőernyő a földön!)
Hazudnék, ha azt mondanám,
egyszerűen nem bánom, s hogy már nem érzem
néha-néha azt a szúródást a bordáim alatt,
de ez az enyhe, tavaszi szellő, ami elámtva
fonja át a lelkem, úgy fojtogat mint még soha...

Üzenetek az üzenetrögzítőn

(Message pe répondeur)

Nem haltam meg idejében,
mint ahogy az idő se tudta,
hogy mikor hozzon a világra,
maga a sors óhaja volt,
hogy megakadjam a torkán!
Itt már nincs is több hozzáfűznivalóm.

De, ha egyszer valaki megkeres
ezen a világon,
tudnia kell, hogy lehangolt vagyok
és elérhetetlen —
hagyjátok hiábavaló üzeneteiteket
az üzenetrögzítőn.

Magányosan, de
figyelemmel
fogom meghallgatni őket
a túlvilágon...

GORON SÁNDOR fordításai

SERÉNY MÚMIA

GYÖRGY ATTILA

Kézdivásárhelyi,
nemes és nemzetes
lófő legényember

Vazul, a rettenetes

külömb- s külömbféle
kalandjai, melyeket
csak székelyül
lehet elbeszélni*

(pikareszk história)

Na.

Kézdivásárhelyen születtem, a Szikla-szív nevezetű korcsoma mellett. Ott es nőttem fel, s csuda, hogy tengerész nem lett belőlem, mert abba a korcsomába annyira vizezték a bort, hogy muslincák helyett sirályok repkedtek a levegőbe. De sokat nem es jártam én vendéglőbe s korcsmába, csak amennyit kellett, s amennyit az embernek a természetje megkövetel — inkább a természetet szerettem járni, mert székely vagyok, s a székely, tuggyuk jól, olyan, mint a kutyafarsza: könnyen menyen bé, de nehezen jó ki. Úgyhogy inkább békét se megyen a korcsomába, megáll előtte, ott es meg lehet inni azt a féldecit. Vagy kettőt.

Na.

Szóval én inkább a természet lágy öljére szoktam járogatni. Van Kézdi mellett egy liget, abba nyáronként olyan édesen énekelnek a madarak, hogy a cukorbeteg fülét mind bé kell dugni. Különösen olyankor énekelnek, mikor meleg nyár van — s ugye, most a nyáron es olyan vót, hogy akkora vót a szárazság, hogy a marhákat es tízóraival engedték ki a legelőre. Olyan kétéves halakot es láttam, hogy még nem tudtak úszni, s a szomszédom mondja, hogy ahajt le Szengyörgy felé a kukorica a mezőn mind kipattogott, a tehének azt hitték lehavazott, s mind megfagytak. Baj, hogyne vóna baj.

Na de egyszer egy ilyen nagy melegbe elmentem vót a Szeltersz patakára halászni. Jó halas hely vót az akkoriba: vetem bé a horgot, s há' egyből egy háromkilós csuka. Megin vetem bé, há' egy kétkilós sügér. Esmen bé, esmen egy háromkilós pisztráng. Esmen vetem, s esmen jó. Így vetegetem es-tig, eccer nezek hátra, ugyanbiza mennyi halat fogtam, s há', uramteremtő! Egy nagy csemer veresmedve ott ült, s az egészet, ahogy hátravettem, mind megette. Na, én neki a medvének, s buszuságomba úgy kezdtem verni, hogy a medve letérgyelt, a két első lábát felfogta, s úgy könyörgött: ne haragudj, Vazul, hozok helyette egy juhot!

Na.

Esmen máskor megint kimentem a Szeltersz pataka mellé a barátommal. Akkor vettem egy Kástán magnót az orosz piacon, vittem magammal, s addig-addig, hogy valahogy beléjtettük a Szeltersz patakába. Avval a víz elvitte, s avval annyi.

Na de következő évben lementem a tengerre, Efóriára. Fekszek a homokba,

nezem a tengert, s há' eccer! Komám, nezem, s há' ott jó a magnó a tengeren! Kifogtam, s úgy képzeld el, hogy a szalag még nem volt lejárva! Avvót a magnó, testvér!

Aztán az es jó vót, amikor bementem Brassóba a kínai vendéglőbe. Mondom a pincének: Garszony, hej! Me ezekkel tudni kell beszélni. Mondom neki: Garszony, hej! Hozzon nekem egy buglya miccset, s egy váza sert! A nép úgy eszement, mint a majonéz!

Na de vaj a sör vót megvizezve, vaj a miccs, me nekem úgy elcsapta a hasamat, hogy hazafelé bé kellett szöjkjek a sánca. Olyant rotyantottam oda, hogy valóság-gal megemelt. Az út széliről még vissza kellett lépjek, s a tetejét lerúgjam, hogy az útról ne látszodjon, me' ugye, szégyen. Osztán kicsivel arrább esmen olyant a hegy oldalába, hogy a pásztorkutyák három hétig ugatták, azt hitték barnamedve.

Na.

Kilencven után osztán eccer én es kimentem Budapestre, szerencsét próbálni. Első éjjel ott aludtam a Keletibe, hajnal felé ebredék meg, s há látom, hogy valami nagy csúf hajasok rekegtetnek egy leánykát. Felszöktem, odamentem, megfogtam az egyiket, hezzavágtam a másikhoz, mondom neki: — Mi van, legény? Ejszen feszeget a hajnali vizelet?!

Benczédi Sándor szobra

Avval én lefeküdtem, s osztán jól aludtam.

Na de másnap megkerestem a nagynemet. Örvendett es nekem, azt mondja: be jó, hogy itt vagy, Vazulka, menj, mosd le magadról az út porát. Menyek bé a fürdőszobába, hát teli van pornórevisz-

tákkal. Én avval megeresztettem a kádat, beléültem a tusfürdőbe, s olyan faszverést csaptam, nagynéném beszólott az ajtón: Vazulka! Egyedül vagy-e?

Na de hogy Budapestén vótam, mondom, megnézem a mekdónácot. Bémenek, mondom egy pincének: hozzon'sza nekem hamar valami levest. Megáll, nez, s aszongya: milyen téstával kéri? Mondom, ej, a hájderménköjt, belé ne tedd a téstát a levesbe, te! Eccer a levest, osztán a flekenyt, csak utána a téstát! Osztán ki es hozta a levest, de olyan rosszat még nem ettem, tiszta suhogó víz vót, s benne valami murek s valami dunakavicsok, utána fasírt, s a végén, testvér, há' hozzák a laskát a levesből egy tányéron, hogy na itt a téstá...

Na de a murekről jut eszembe, elmentem a vásárcsarnokba es, kérdem egy kofától, hajja-e, hogy adja a murkot? Aszongya: hárminc a sárgarépa! Mondom neki, ej, az úris-ténit, ha hárminc, akkor murek!

Na így.

Avval én osztán hazamentem Kézdi-re. Közbe-közbe bémenyek Szengyörgyre, a múltkor es bementem a Voinca-klubba, elévettem a fenderszgitárt, s úgy elpattintottam a Szántánát, hogy Szengyörgy megtérgepelt! De ritkán járogatok, me annyi a navétás, a buszra alig lehet felférni: a múltkor es annyian vótak, hogy még a sofőr es a lépcsőről vezetett! De hát repülővel nem mehetünk Szengyörgyre. S avval es, ki tudja, milyen lenne: a szomszédom mesélte, hogy eccer felült a csicsai permetező repülőgépre, s az odafel a levegőbe eccer csak úgy elromlott, hogy többet se előre, se hátra, se fel, se le! Csak a jóisten tudja, hogy tudtak onnan leszerelődni nagy nehezen.

Na.

Osztán, hogy nemsokat járok a korcsomába, s sokat ültem otthon, gondoltam, szerelek valakit magam mellé. Fehérnépre es gondoltam, de a fehérnéppel vigyázni kell, met a fehérnép, olyan mint a kégyó. S a kégyó, testvér, a kégyó az egy oan állat, hogy télen megfagy, tavasszal megevelenedik, s avval menyen tovább...

Úgyhogy inkább egy akváriumot vettem, de avval se vót szerencsém. Vettem belé húsz darab guppit s harminc darab csigát: há' a múltkor, mikor menyek haza, látom, hogy a guppik verik a csigákat. Megfogtam őket, s az egészet beléeresztettem a patakba. Azóta annyi a guppi benne, hogy a pisztrángok csak éjjel mernek járkálni.

Na de én aztán vettem egy sólymot, barátom. Azóta tudok egy dögöt: ami csillog, az az enyém. De ezt ne mondd el senkinek. Kösz, haver.

Na, én mentem. Nem es tudom, mondtam-e:

Vazul vagyok, Kézdiről.
Szerusz!

* Örök hála és hozsánna Sántha Attila örökös székely rabonbánnak, hősünk nyá-murájának, Gajdó Máris élete húséges krónikásának, mellyel egyszersmint megteremté a székelypopulár krónikaírás nemes hagyományát.

SIMÓ MÁRTON

A kutya

Hosszú, panaszos vonítás hallatszott valahonnan. Körülnéztem, de nem láttam semmit. Léptem néhányat — tétován — ide-oda nézelődve. Semmi. Egy mindenféle törmelékkal, téglá-, üveg- és fahulladékkal kevert földkupac magaslott néhány méternyire tőlem. Gondoltam, fellépek arra, s onnan szemlélem körbe az építőtálat minden belátható zugát... Jobb- és baloldalon két hosszú tömbházsor húzódott, egymással párhuzamosan, végén egy merőlegesen futó út zárta le, a végénél látszottak az imitt-amott még meglévő családi házak, tűzfalikon hatalmas sebek nyomával, amelyek a közökről kitépott épületek nyomán maradtak ott, s úgy bántották a szemlélőt, akár a csonkolt végtag helyén fityegő ruha látványa. Előttem, a törmelék kupac túlsó oldalán, alig néhány ölnyire, kukoricatábla kezdődött: kocsányerdő zizegett a koraőszi délután bágyadtan búcsúzó fényében...

A vonítás hol halkult, hol erősödött, meg-megszakadt, majd más hangszínt öltve ismét felhangzott. Többször is végigpásztáztam a látható teret. Aprólékosan nézelődtem, de sehol sem láttam olyan élőlényt, amelytől ez a hang származhatna. A panaszos, szinte emberi sírásra emlékeztető vinnyogás nem hagyott nyugodni, továbbra is kutakodtam, hogy felfedezzem a forrását.

Ekkor jutott eszembe, hogy a csatornázás és a fűtésvezeték aknáit helyenként még fedetlenek, s le is léptem a törmelékéről a kukoricás felőli oldalon. Odamentem az egyik ilyen négyzet alakú rekesz betonfedeléhez, amelyen ott ásitott egy kerek nyílás, amelyikbe nem illesztették bele még a kanálisfedőt. Lenéztem a mélyére. Olyan három méternyire megcsillant odalent az arcom tükörképe.

A vonítást továbbra is hallottam, de ekkor immár — mintha — közelebből jött volna. Elmentem a következő aknához, ugyanolyan nyílást találtam, de ott szélesebb volt a benti tér, fülkeszerűen, öblösen kiszélesedett, hogy időnként, vagy inkább szükség esetén, a karbantartók majd be tudjanak menni, és — ha kell — elzárhasák a csapokat. Nem hallottam semmit, egy pillanatig tökéletesnek tűnő csend volt, de aztán újrekezdődött a vinnyogás.

Szükségem volt pár másodpercre, hogy megszokjam a félhomályt... Itt is

megcsillant a beszivárgott víz tükre, de úgy észleltem, hogy a koszos vízfelszín néha megremeg és olyankor apró kis hullámok futnak rajta fodrozódva végig...

Ezúttal még hangosabban bukkant elő valahonnan az a fájadalmas panasz. Itt kell lennie — gondoltam —, és abban a pillanatban észrevettem, hogy egy kutya áll ott a kamra falához húzódva, amolyan felemás helyzetben, amelyről nem lehet tudni, hogy támadásra készül-e éppen vagy a félelemtől, esetleg a gyengeség miatt kucorog.

Szólítgatni kezdtem, majd fűtten tettem, mindent eladtam a kutyákkal való kapcsolattartásom "szókincséből", hogy észlelje a jó szándékomat és kinnebb jöjjen, közvetlenül a nyílás alatti részhez, ahol mégiscsak jobbak voltak a fényviszonyok...

Nyomban észrevettem, s nagyon lassan, félénken, csak a fal mellett haladva, mint ha a nyirkos beton lenne az egyetlen őt óvó dolog a világon, kinnebb kúszott a legelső zugból.

Olyan közepes termetű kutya volt, abból a köztes fajtából, amely emlékeztet a drótszörű foxíra, a német juhászra, a komondorra, s kellő fantáziával (vagy jóindulattal?) még a bernátheagyire is. Olyan kutya volt, amelyek az emlékké hamvadt külvárosi utcákon szaladgáltak egykoron, és ki-be bújkáltak a valahol mindig léchiányos kerítéseken, vagy ott ültek mindig a nyári melegben, hosszan kicsüngő, remegő nyelvvel a kapuk előtt, a bejáratok ajtóinak azóta elkorhadt küszöbén... Olyan kutya volt, hogy azon a viszonylag távoli vidéken is ismerősnek hatott, és azonnal igazi rokonszenvet éreztem iránta, s mindjárt tudtam, hogy nem fogom a sorsára hagyni.

A csapdába esett állatokra jellemző, hogy mindenki iránt bizalmatlanok. Ezért fokozott óvatossággal kell közelíteni feléjük, mert nem biztos, hogy meg tudják különböztetni a jó vagy a rossz szándékot.

Előbb csak azt akartam látni, hogy milyen állapotban van, régebben esett-e be oda, vagy csak mostanában, s azt is, hogy nem sérült-e meg, és csak azutánra terveztem, hogy megpróbálom majd — esetleg — valahogyan kiszedni onnan.

Még a fejét sem emelte fel, hogy elkapja a ledobott kenyérdarabokat, sőt — úgy vettem észre — inkább félrerántotta a fejét és ismét a betonfalhoz lapult. Nem hagytam abba a kenyérdobálást, nagyobb darabokat törtem le, és igyekeztem egészen

a közelébe jutni, hátha bekapja végre valamelyiket. Még a pofáját is eltaláltam egyszer-kétszer. Radírozva visszahőkölt, bizonytalanul, fejét féloldalt tartva emelte felém, de ekkor sem követte

a lehulló kenyérfalatokat, oda se nézett...

— Lehetetlen, hogy mindezt jólneveltségből tenné, mert az ilyen kutyákat nem szokták kiképezni arra, hogy csak a gazdájuktól vegyék el az ételt — vélekedtem —, több mint bizonyos, hogy ez a kutya vak.

Vak kutyát azelőtt soha nem láttam, de a tapasztaltak alapján egyébre nem gondolhattam. Aztán nemsokára — amint nézelődtem lefelé és egyre jobban megszoktam a félhomályt — feltűnt, hogy az állandóan szivárgó könny mind a két szemem alatt nedves sávot képez, s maguk a szemgolyók is bénán úszkálnak üregeikben.

— Innen származhat a közönye — okoskodtam —, talán a félelme is, s innen ered, ebből a fogyatékból esetleges agresszivitása, mert minimális lehet az esélye, hogy felismerje a szándékom pontos célját...

Úgy tudtam, hogy létra nincsen a közelben, de ha találtam volna is, csak arra lett volna jó, hogy kicsit jobban megközeleltsem az állatot... Valami mást kellett kitalálnom. Odahívtam gyorsan az egyik munkatársamat, és megegyeztünk, hogy drótból hurkokat készítünk — legalább kettőt —, leengedjük, majd arra kényszerítjük, hogy belelépien a drótkarikába, egyszer az egyikbe, majd a másikba, és aztán úgy, valamiképpen kiemelhetjük.

Belógattuk a drótokat, de a kutya egyáltalán nem akart belépni önkéntesen, csak vonított, és néha úgy tett, mintha felnézne, s olyan bánatosnak, annyira törődöttnek látszott a képe, hogy már az is majdhogynem az emberekére emlékeztetett.

Teljesen a falhoz húzódott megint, de nem tudott hová menekülni, így a sokadik próbálkozás után mégiscsak eredményre vezetett, egy félóra eltelte után — végre — ki tudtuk szedni.

Szétterpesztett lábakkal, remegve húzódott meg mellettünk, abban a korábbihoz hasonló bizonytalan testhelyzetben, feje leereszkedett, majdnem a földre, s lapockái élesen kirajzolódtak a hátán a rőt szőrszálak között, de ekkor már csatogó fogakkal rágtá, nyelte le a kenyeret és az elébedobált szalonnadarabokat. Csak úgy fröcsögött ki a nyál kétoldalt a szájából. Több napot tölthetett el a gödörben.

Egy zsemleszínű, vizslaszerű kisebb kutya szaladt ekkor elő — teljesen váratlanul — a kukoricásból. Vékony kölyökhangon csaholva közelített, s meg-meglobálva farkát, örvendezve ugrálni kezdett körülöttünk.

A frissen szabadult vak eb ettől meglelénkült, megrázta magát. Mintha hirtelen erőre kapott volna. Folyamatosan szimatolva a földet, elindult a kölyök felé, amaz pedig épp olyan váratlanul, ahogyan megjelent, ismét eltűnt... A vak követte a nyomot, továbbra is szimatolt, orra a földet radírozta, de magabiztosan loholt, és ő is besurrant a zizegő kocsányok közé...

Kő Pál rajza

VARGA P. ILDIKÓ

A rének útján irodalmi betekintés a számik világába

A számik — közismertebb nevükön a lappok — kultúrájáról és életmódjáról mind a mai napig elég keveset tudunk. Pedig rokon népről van szó, hiszen a lapp is az uráli nyelvcsaládhoz tartozik. Akárcsak a finn vagy az észti, egyike északi nyelvrokonainknak. Kis lélekszámú nép, kisebbségként él a skandináv államokban — Norvégiában 50-60 ezer, Svédországban 15-20 ezer, Finnországban 5-6000 és a Kola-félszigeten (Oroszország) 2000. Bár egy népről van szó, az általa beszélt nyelvben több nyelvjárás is elkülöníthető. Ezeket a nyelvészek különböző módon osztályozzák, Hajdú Péter például a déli, umei, pitei, lulei, norvég, inari, kolta, kil-dini, turjalai és akkalai lappról beszél. Ezek annyira eltérnek egymástól, hogy a szakirodalom nem nyelvjárásokként, hanem nyelvekként tartja számon őket. A nyelvi különbségek ellenére a számi kultúra egységesnek tekinthető, és négy jellemző összetevője emelhető ki: számi szellemisége, nyelvi szempontból finnugorsága, areális tekintetben skandináv volta és költészetének természetközelsége. A hagyományos kultúra és a jelen kultúrájának párbeszéde hozzátartozik az egyes népek, nemzetek természetes fejlődéséhez — vallja Veli-Pekka Lehtola, az Oului Egyetem tanára a számikról írott könyvében (Saamelaiset, Jyväskylä, 1997). Ez a számikra különösképpen igaz, hiszen egymástól eltérő kultúrák és népek határvikédén álltak.

Ezzel az egyedülálló, sokszor egzotikusnak tűnő kultúrával sokan foglalkoztak, többnyire finnek (pl. Raija, Raakel Bartens, Harri Mantila, Pekka Sammallahhti és magyarok (pl. Domokos Péter, Jávorszky Béla, Keresztes László). Talán kevesen tudják, hogy e kultúrának van egy erdélyi születésű fiatal kutatója és ismerője is — Domokos Johanna személyében, aki a kolozsvári magyar tanszéken kezdte pályafutását, Szegeden folytatta tanulmányait és ott is védte meg doktori értekezését a számi költészetéről.

Domokos Johanna kutatásainak eredményeiről ma már nemcsak a szakemberek értesülhetnek, hanem a téma iránt érdeklődő olvasók is. Ezúttal szeretném felhívni a figyelmet tanulmányára¹, amely két fő téma köré csoportosul: egyik a számi irodalom mibenléte, másik a fordítási folyamat elméleti kérdései egy számi vers fordításán példázva.

Ez a tanulmány véleményem szerint nemcsak azok számára lehet tanulságos olvasmány, akik többé-kevésbé ismerik a számi költészetet/irodalmat, hanem azok számára is, akik eddig semmilyen szinten nem kerültek kapcsolatba a lapp irodalommal.

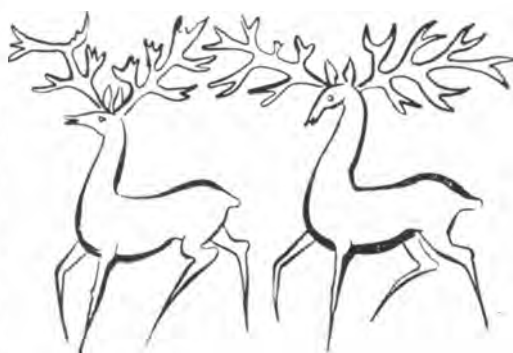
A szerző a számi nép és kultúra — azaz a "történelmi és kulturális kontextus" —, ezen belül pedig az irodalom bemutatásával indít. Az irodalmat az intertextualitás folyamatában véli megragadhatónak: "a számi költészet irodalmi kontextusa azt a textuális folyamatot jelöli, melynek során a költészet létrejött és változott. Ezt (...) implicit intertextualitásnak tekinthetjük." (22. o.) A lapp irodalomban három korszakot különböztet meg. Az első öleli föl a leghosszabb időszakot: a legkorábbi lejegyzésektől (1600-as évek) 1970-ig. Az 1600-as évekből származik Olaus Matheus Sirma két jöjkaverse, majd hosszabb szünet után az 1800-

as években, a nemzeti romantika éveiben, jelentkezik Anders Fjellner, aki a *Kalevala* mintájára próbált egy számi nemzeti eposzt összeállítani. A 20. század a számi irodalom kibontakozásának évszázada. Ekkor jelenik meg az első regény (1912 — Anders Larsen *Beaivi-álgu* / Hajnal), de elbeszélések és verseskötetek is napvilágot látnak. Ebben az időszakban alkotnak a Voukko Hirvonen által *dédanyák* (1800-as évek végén születettek) és *nagyanyák* (1900-39 között születettek) *nemzedékének* nevezett írók. A *nagyanyák* azonban csak 1970 után publikálhatták műveiket, ezért korszakválasztó a számi irodalomban az 1970-es év. Ez a periódus az 1990-es évekig tart, amikor színre lép a ma is alkotó író- és költőnemzedék. Ugyanekkor kiadók, nyomdák, folyóiratok indulnak, és megalakul a Számi Írószövetség. A harmadik korszak legjellemzőbb vonásait így foglalja össze Domokos Johanna: "a számi irodalmon belüli tudatos intertextualitás megszületését mutatja, a konnotatív jelentéssík jelentős radikalizálódását. (...) Emellett pedig megjelennek a női szerzők, akik a hagyományátadásban szerepet játszó nő konfliktusainak adnak hangot." (28. o.) E korszak kiemelkedő szerzői közé tartozik Kirsti Paltto, Rauni Magga Lukkari, Hans-Aslak Guttorm és Nils-Aslak Valkeapää.

A tanulmány szerzője az irodalmi korszakok felvázolásakor a számi irodalom két érdekes vonására hívja fel a figyelmet: a többnyelvűsége és az egy kötetben belüli műfajváltoztatásra. Nem véletlen, hogy éppen a többnyelvűség az egyik ilyen vonás, hiszen említettem már, hogy a számik többnyire a skandináv államok területén élnek, ahol ez — mondhatnám — megszokott dolog. Gondoljunk csak Finnországra, ahol a finn mellett a svéd is hivatalos nyelv. A többnyelvűség a fordítás igényét hívta életre: számiról az illető ország hivatalos nyelvére vagy számiról számira.

Bár a szerző futólag utal a fordítás igényére, a tanulmány egészét olvasó számára furcsának — fölöslegesnek? — tűnhet az első fejezet, ugyanis mind koncepciójában, mind stílusában lényegesen eltér a tanulmány további részétől. A tanulmány illyenszerű felépítését Domokos Johanna így indokolja: "A számi költészet befogadói kontextuális kompetenciájának erősítése végett tulajdonítottunk olyan nagy szerepet az első fejezet kidolgozásának." (50. o.) Úgy gondolom, ez még mindig nem lenne elég erős érv, ha az első fejezet végén levő összegzésben, a korszakok felvázolásakor, nem hívná fel explicit a figyelmet a korszakokat meghatározó művek fordításainak milyenségére. Csak ebből tudjuk meg, hogy az első korszak fordításai tulajdonképpen átköltések, vagy a második korszakra a fordítók stilisztikai rugalmatlansága jellemző, és csupán a harmadik korszakban

válak tisztázottá a fordítók, fordítások szerepe. Hogy ez valóban így lehet, arra a tanulmány második fejezetében találunk egy példát, amikor A. Fjellner költeményének négy magyar fordítását veti össze röviden.

Fjellner műve 1876-ban született, magyarra először Halász Ignác fordította (1882), majd Bán Aladár (1911), Képes Géza (1972) és Bede Anna (1984). Az összevetéssel Domokos Johanna nem a korábban említett következtetéseket akarta alátámasztani, hanem az általa kidolgozott, a fordítási folyamattal kapcsolatos elméleti kérdések megvilágítására törekedett a pierce-i szemiotika szempontjából. Bár ezt explicit nem fogalmazza meg, nyilvánvaló, hogy nem hagyja figyelmen kívül a bahtyini dialógus-elméletet sem. Eszerint a fordítás egyben értelmezés is. Olyan, amely további értelmezések lehetőségeit hordozza magában. A fordító a kiinduló szöveggel dialogizál, s ebbe a dialógusba a fordító/olvasó előző olvasmányélményei is beleszólnak.

Domokos Johanna a fordítás során jelentkező nehézségekre, automatizmusokra hívja fel a figyelmet. Nem kívánom ezúttal részletezni az általa felállított rendszer egészét, lényegesnek tartok azonban néhány kulcsfogalmat kiemelni. A fordítási folyamatban három szintet különböztet el: az *elementáris* vagy *mélysínt*, a *narratív* vagy *felszínt* és a *diszkurzus* vagy *manifestumsínt*. Az első két szint szorosan összekapcsolódik, ugyanis a mélysínt összetevői (a jelölt vagy kiinduló szöveg, a célnyelvi szöveg és az értelmezett szöveg) elsődlegesen a felszínszínt mutatkoznak meg. A diszkurzusszínt a fordítás szemioziszt befolyásoló tényezők vizsgálatával foglalkozik a szerző.

A felvázoltak alátámasztására Nils-Aslak Valkeapää: *Beaivi, Áhcazan* (1988) című kötetnek egyik versét elemzi, melyet ő maga fordított. A versválasztást így indokolja: "mivel a kötet fordítása több fázisban történt (nyersfordítás, majd finomítások), a fordítás néhány korábbi változatával is rendelkezem, melyeknek segítségével a fordítás belső folyamatára, a választási lehetőségek kiválasztására adhatok példát." (A fordítás 1998-ban jelent meg Budapesten *Nap, Édesapám* címmel.)

Az elemzés és a fordítás mint átváltási műveletek alkalmazása során többet tudhatunk meg a számi kultúráról, mint amennyit a lexikonok, irodalomtörténetek adatai nyújthatnak. Lehetőségünk nyílik a "szerető" és tapasztalt olvasó szemével is látni, olvasni a számi költészetet. Valahogy úgy, ahogyan Bede Anna — a számi költészet kiváló fordítója — is tette, anélkül, hogy ismerte volna a számi nyelvet: "a jöjkában benne zúg az erdő, jajgatnak a madarak, farkas üvölt, medve csörtet, (...) a fehér nyári éjszakában hallottam a szélben borzongó tundra neszeit, vonultak előttem a rénszarvasok, daloltak a pásztorok, és mondtak verseket a költők." (Bede Anna: *Egzotikus barátaink*. In: Bart I. — Rákos S. szerk.: *A műfordítás ma*. Bp. 1981. 463.)

¹ Domokos Johanna: *A számi költészet fordítathóságáról*. Budapesti Finnugor Füzetek, 15, Bp. 2000.

GAAL GYÖRGY

Hungarológusok találkozója Jyväskyläben

Ötödik Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus

Jyväskylä, 2001. augusztus 6-10. (Útirajz és beszámoló)

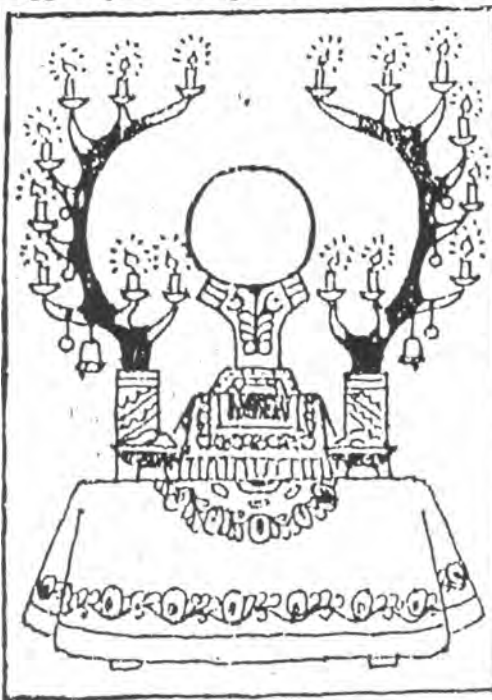
1. A kongresszusra érkezők többsége repülővel utazott Helsinkibe, s onnan egy másik repülőjárárral vagy busszal Jyväskyläbe. Mi a kongresszus alkalmával meg akartuk ismerni Skandináviát is, ezért a hosszabb, magángépkocsival megtett utat választottuk. Norvégián át hajtottunk az Északi fókig, a Nordkappig, majd onnan keletre tértünk, s a viharos idő ellenére megközelítettük az ország legkeletibb pontját. Nemcsak a táj, a turisztikai érdeklődés vonzott ide, hanem a finnugrisztika megszületésének az emléke is.

Norvégia északkeleti, Varanger félszigete igazi tundra, a sziklás tájon zöld gyep, itt-ott alacsony bokrok. Házat alig látni, viszont békésen legelésző rénszarvas és juhnyájak mindenütt, néha a keskeny műútra is feltévednek, percekig leállítják a forgalmat. Különböző ide már alig járnak turisták, inkább a helyi lakosok terepjárói tűnnek fel nagy ritkán. Két hasonló nevű városka található itt. Vadső valamivel nagyobb, 8000 lakosa van, Finnmark tartomány székvárosa. A híres Varanger-fjord északi partján fekszik. 1833 óta kereskedőváros, főleg finn bevándorlók lakják. A második világháborúban a szovjet bombázók teljesen elpusztították. Kertvárosként épült újjá. Földszintes, egyemeletes faházai közül kimagaslik a dombon épült evangélikus templom, előtte a világháború áldozatainak szobros emlékműve. Kihajtottunk a kikötő előtti szigetre, már ott is sok a ház. A sziget és a szárazföld között a halászkikötő húzódik meg.

Újabb 75 kilométert kellett megtennünk északkelet felé a tengerparton, hogy elérjünk Vardöbe. Itt már valóban a világ végén érzi magát az ember. A magas partról távoli szigeten tűnik fel a város. Nincs is híd a szigetre. Régen komphajóval közlekedtek, 1982 óta egy 2800 m hosszú tenger alatti alagút teszi megközelíthetővé az ország legkeletibb települését. A meleg fénnel kivilágított alagútból majdnem a város közepébe érünk. Faházak mindenütt, tundrai növényzet. Az útikalauz említette egyetlen fát nem találjuk meg. Központi fekvésű, a házak közül messze kimagasló óras tornyú templomára könnyen ráakadunk. Az 1950-es években épült, mint minden fontosabb épület, mert a második világháború végén itt is sűrűn szórták a szovjet bombákat. Aránylag épen átvészelt a századokat a Vardöhus erődítmény. Ezt meg V. Hakon király építtette 1307-ben az ország keleti részének védelmére. 1737-ben nyolcszögű csillagbástyás erődde alakították át. Ma már nincs benne katonaság, szabadon és ingyen látogatható, most folyik múzeummá való átalakítása. Falairól szép kilátás nyílik a környékre. Főkapuja előtt világháborús emlékmű. A sziget legmagasabb pontján most katonai megfigyelőállomás és csillagvizsgáló található. Tilos megközelítése, pedig onnan még szebb kilátás nyílna a viharos Barents-tengerre, amelynek fenekén akkor még ott rejtőzött az egy évvel azelőtt

elsüllyedt orosz tengeralattjáró. A nyílt tengerig még van egy kisebb, lakatlan sziget, Hornöi, ezt csak csónakkal lehetne megközelíteni. Azon van az ország legkeletibb pontja.

2. Vardö évszázadokig csak a katonai erődítményt jelentette, azzal egyszerre épült az első itteni templom is. 1789-re alakult ki egy akkora település a vár körül, mely már városi rangot kaphatott. Lakóinak száma ma is csak 4000 körül mozog. Az itt élők főleg halászzal és halfeldolgozással foglalkoznak. A sziget erődítménye a XVIII. század közepén bekerült a nyelvészeti kutatások történetébe. Vele kapcsolatban született meg a finnugor nyelvtudomány. A csillagászok kiszámították, hogy 1769. június 3-án a Vénusz átvonul a Nap előtt, s ez napfogyatkozáshoz fog vezetni. A teljes napfogyatkozás azonban csak Európa legészakibb részén következik majd be. Ez adta az ötletet VII. Keresztélynek, Norvégia és Dánia akkori királyának, hogy ide, a Vardöhus erődítménybe egy csillagvizsgálót építtessen. Mivel az ország akkoriban nem rendelkezett elegendő képzett csillagászokkal, a király Má-

ria Teréziától kért szakembereket a megfigyelések elvégzésére. A bécsi udvar ajánlására a selmecbányai születésű Hell Miksa (1720-1792), az udvari csillagvizsgáló igazgatója kapott meghívást. A jezsuita Hell, mielőtt 1755-ben Bécsbe került volna, a kolozsvári katolikus tanintézetben volt a matematika és csillagászat tanára. Ő választotta kísérőjéül és munkatársául a szintén jezsuita, magyarul jól tudó Sajnovics Jánost (1733-1785). 1768. április 28-án indultak Bécsből és október 11-én érkeztek Vardöbe. Útjuk során nem csak természettudományos, hanem néprajzi és nyelvészeti megfigyeléseket is végeztek. Több mint nyolc hónapot töltöttek a távoli erődben. Hell megfigyelései alapján majdnem pontosan

kiszámította a Nap-Föld távolságot. Sajnovics főleg a lapp és finn nyelv tanulmányozásával foglalkozott. 1769. június 27-én indultak vissza. Kalandos útjuk során egy karjalai lapp misszionáriussal vetődtek össze, s ez ismertette meg alaposabban Sajnovics a lapp nyelv szerkezetét. Hét hónapot töltöttek az akkori királyi székvárosban, Koppenhágában, ahol feldolgozták megfigyeléseiket, gyűjtött anyagukat. Sajnovics itt írta meg híres művét, a *Demonstratiót* (*Demonstratio idioma Ungarorum et Lapponum idem esse = Bizonyítása annak, hogy a magyarok és lappok nyelve azonos*). A kis füzet 1770-ben Koppenhágában, s a következő évben Nagyszombaton is megjelent. Ebben, ha nem is a két nyelv azonosságát, de rokonságát sikerül bebizonyítania Sajnovicsnak. S ezzel megveti a finnugor összehasonlító nyelvészet alapjait. A két tudós jezsuita 27 havi távollét után 1770. augusztus 12-én ért vissza Bécsbe. Hiába kerestük a városban Hellék nyomát, valamely emléktábláját, ilyen sehol sem látható. A norvégiai köztudatban nem él emlékeztük.

Vardöből csak Vadsőn át a Varanger-fjord partján térhetünk vissza a főútra. Innen a fjord déli oldalán Kirkenesbe hajtottunk. Ezt az ötezer lakosú városkát is a finnek alapították, a vasércbányászat norvégiai központja, 1940-ben a németek szállták meg, s 1944-es kivonulásukkor teljesen elpusztították. Tömbházak és faházak váltakoznak benne. Van néhány elegánsabb főutcája, szállodája. Itt már fák is akadnak. Az egyik utca az orosz piac. A kishatárforgalom keretében kelnek át az árusok a közeli orosz határon nagy kockás szatyrokkal, s árulják az üvegterméket, ruházati és elektromos cikkeket. Meglepetésünkre a szállodában, éttermekben is mindenütt találunk orosz feliratot. Másnap innen indulunk tovább a Varanger-fjord torkolatáig, s ott egy alsóbb rendű úton lépünk be Finnországba. Mintha csak egy megyehatáron kelnénk át, néhány figyelmeztető tábla tudatja, hogy már átléptük a határt, s hol a vámhivatal.

3. A tundrát nem sokkal a határ után felváltja a fűzfacsérjés-nyíres övezet. Itt-ott rénszarvasok haladnak át az úton. Itt-ott lakott települést jeleznek a táblák. De ezek lényegesen különböznek a közép-európaiaktól. Az út mentén egy tekintélyes benzinkút a hozzá társuló üzlettel a központjuk, a közelben van még egy templom, s aztán hosszú utak-utcák vezetnek szét, melyeken néhol szép kis faház gazdasági épületekkel. Rövidesen elérjük Finnország nagyság szerint harmadik tavát, a több ezer négyzetkilométeres Inarit, ennek nyugati partján vezet az út. Néhányszor megállunk a tóparton, de csak vigyázva lehet lelépni az útról, mert a mohás-füves talaj mocsaras, belesüpped a láb. Egy kempinget is találunk, ízléses kis faházikóiban egy lakó sincs. Itt már szezon-

>>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>>> folytatás a 13. oldalról

vége: június-július a turizmus hónapja erre felé. Akkor a leghosszabbak a nappalok, s akkor legjobb az időjárás. Most mi sem panaszkodhatunk, mert kikerültünk a sarki vihar övezetéből, a nap is süt, bár melege alig érezhető. A tó alsó csücske közelében beérünk az észak-déli nemzetközi főútra, s azon fekszik Inari városa. Ez a finnországi lappok központja. A 7500 lakosú település sem igazi város, erdőbe vesző utcái vannak, a főút mellett fekvő benzinkútja és temploma jelenti a központot. Az útikönyv szerint van bentlakásos lapp középiskolája, ahova száz-kilométeres körzetből jönnek a diákok, valamint egy lapp múzeuma is. Hiába keressük őket. A lutheránus templomban pár fiatal teljesít idegenvezetői szolgálatot. Kicsit tudnak angolul. A lappokról érdeklődünk, nagy nehezen kiderül, hogy ők ezt a szót nem is ismerik, ők számuk, de többségük már csak az eredet tudatát őrzi, inkább finnek vallja magát.

A lappok vagy — saját szóhasználatuk szerint — számik eredete a homályba vész. Embertanilag az europoid (más felfogás szerint a szibériai) típushoz tartoznak, s minden bizonnyal nyelvcserevel vették át a az uráli nyelvcsalád balti-finn csoportjába sorolható lapp nyelvet. Valamikor Skandinávia délebbi vidékein élhettek, de a betelepülő népek, köztük főleg a finnek északra szorították őket. Ma a sarkköről északra 400000 négyzetkilométernyi területen körülbelül 35000-en négy országban élnek. A legtöbb Svédországban, mintegy 17000-en, Norvégiában 12000-en, Finnországban 6000-en, Oroszországban pedig 2000-en. Vagy 6-8 nyelvjárást beszélnek. A norvégiai dialektusa a legelterjedtebb, ők is őrzik leginkább hagyományait, a finnországiaknál a legnagyobb az asszimiláció. Hagyományos foglalkozásuk északon a rénszarvastenyésztés és feldolgozás (hús, bunda, cipő, kesztyű, csonttárgyak), délebbre a halászat. Első nyelvemlékük egy 1612-ből származó lutheránus szertartáskönyv. Nagyobb fókú írásbeliségük csak a XIX. század végétől bontakozott ki, az iskoláztatás a XX. században vált szokássá. 1884-1891 között az utóbb Kolozsvárt egyetemi tanszéket kapott Halász Ignác három gyűjtőúton tanulmányozta a lappok nyelvét, népköltészetét, svéd-lapp nyelvtankönyveket írt. Ma a lappok lutheránusok, kivéve az oroszországiakat, akik görögkeletiek és a cirillbetűs írást használják.

Ivalón át hajtunk délre az E75-ös nemzetközi főúton. Itt már látható a turizmus hatása. A települések központjában nagyobb népművészeti üzletek, néhol a parkolóknál jellegzetes lapp sátrak (kata) kínálják a bőrtermékeket, lappföldi emléktárgyakat. A táj mind változatosabb. A kisebb-nagyobb tavak közt húzódó utat hol fenyőerdők, hol lombhullatók szegélyezik. Rovaniemi városa előtt érünk az északi sarkkörhöz. Késő délután már laposan süt a nap, de azért sokkal kellemesebb az idő, mint amikor Norvégiában észak fele átkeltünk a sarkkörön. Ott is, itt is üzletek, emlékek, feliratok figyelmeztetnek a hely nevezetességére. Az itteni sarkkör-áteléréshez egy különleges parkot, szórakoztató központot társítottak, itt székel Mikulás vagy Karácsony apó. Ide írhatnak levelet a gyermekek a világ minden tájáról, s az apó válaszol is nekik. Innen indul el rénszarvas vontatta szánon az ajándékokkal. Külön postahivatal működik itt. A vidám-

parkban mindenféle gyermekeknek tetsző szórakoztató eszköz működik.

Rovaniemin valamikor áthaladt a sarkkör. A Föld-tengely hajlásszögének módosulása, meg a pontosabb mérések következtében, ma 9 kilométerrel délre fekszik a sarkköről. Az első komolyabb városka. Vagy mondhatjuk így is: Finnország legészakibb városa. A finn Lapp tartomány központja. De lappok alig élnek itt, csak hivatalos ügyeik intézésére keresik fel e várost. A Kemijoki folyó partján fekszik, festői környezetben. Már a XV. század végén felbukkan neve. Igazi jelentőségre a XVIII. század végén tett szert, amikor megkezdődött a fakitermelés, beindultak a fűrészmalmok. Innen a folyón lehetett a tengerig juttatni a faanyagot. A XIX. század második felében Rovaniemi a fakitermelés és a prémkereskedelem központja. A második világháború végén a visszavonuló németek felégették, csak egyetlen háza marad épen. Az 1950-es években Alvar Aalto tervei szerint teljesen újjáépítik. Olyan, mint mifelénk egy tömbháznegyed. Néhány középülete figyelemreméltó. A temető mellé népies stílusban felhúzott, ezer főt befogadó evangélikus temploma 1950-re készült el. Fő nevezetessége Az élet forrása című hatalmas oltárfreskója. A bibliai jeleneteket lappföldi tájba helyezi. A város érdekessége még az 1992-ben megnyitott, részben föld alá kiépített Arktikum Centrum, mely a sarkkörön túli vidék természetrajzi-néprajzi kutatóintézetet és a lappföldi múzeumot fogadja magába.

4. A Rovaniemiben töltött éjszaka után a Kemijoki folyó partján haladunk délnek, míg Kemi városa közelében elérjük a Botteni öböl. A 25000 lakosú Kemi faipari központ, s főleg kikötője teszi jelentőssé, innen közelíthető meg Finnország északi része. A modern városban csak egy XV. századi templom emlékeztet a múltra. Az öböl partján jó minőségű műúton hajthatunk délnek az első finn nagyvárosig, Ouluig.

Az Oulujoki folyó torkolatánál a XVI. század végén építettek várat, majd e körül jött létre Oulu település, melyet 1610-ben városi rangra emeltek. Az északi-déli és a kelet-ről jövő főút találkozásánál fekszik, fontos kereskedelmi és forgalmi központ. Úgyhogy gyorsan fejlődött. Ma 100000 lakosú. Itt már a szokásos európai városkép fogadja az embert. Bár házainak többsége tömbháztípusú, akadnak századbeli nagyobb épületek is. Székesegyháza országos hírű, kimagasló a házak közül, a városképet meghatározza. 1777-ben épült manzárdtetős fedélzettel. 1822 májusában az egész várost felperzselő

tűzvész kiégette a templomot is. Carl Ludvig Engel, a helsinki Városmegye és székesegyház tervezője álmolta meg a mostani templom körvonalait. 1832-re készült el az újjáépítés, 1845-re a torony. A kupolás, klasszicizáló templomban ezer hívő fér el. 1900 óta székesegyház, akkor lett Oulu Észak-Finnország evangélikus egyházi központja. S e távoli templomban magyar nyelvű nyomtatott tájékoztatót kaphat a látogató. Különben innen kezdve a Botteni öböl partján minden városban a finn mellett ott a svéd felirat is, jelezve, hogy a lakosság jelentős hányadát teszik ki a svédek. Oulu másik nevezetessége az egyetem, csak 1958-ban létesült, de állítólag a világ legészakibb egyeteme.

Újabb 200 kilométert haladva az öböl mentén, már csak 500 kilométernyire Helsinkitől találjuk Kokkolát, svéd nevén Karleby. 36000 lakosú kisváros. II. Gusztáv Adolf svéd király alapította 1620-ban, lakóinak majdnem fele ma is svéd anyanyelvű. Városmegye központját megkímélték a tűzvészek, még ma is látható néhány XVII-XVIII. századi földszintes faházaktól övezett utcája. Központi temploma egészen modern, de az utóbb ide csatolt városrészben, Kaarlelában az ország egyik legrégebbi, a XV. század közepéről származó kőtemploma áll. Vannak a városnak múzeumai és fémkohászati üzemek. Mi a régi kikötő menti üdülőzónát keressük fel. Az öbölparti sok kis nyaraló sejteti, hogy szebb időben itt még fürdeni is lehet. A faházikókkal teli kempingben a zuhogó eső ellenére sok a vendég.

Másnap egy kis kitérővel folytatjuk utunkat dél felé. Kokkolától egy 38 kilométeres út vezet ki a szigetvilágba, vagy tíz hídon áthaladva jut el az ember Pietrasaari-ba. Az aránylag épen megmaradt városmegye központján kívül a helység nevezetessége, hogy határában máig is áll a finn nemzeti költő, Johan Ludvig Runeberg kis tóparti lakóháza. Meglepő, hogy az 1804-ben született bárd, a finn himnusz és számos hazafias vers szerzője többnyire svédül írt, mert a finnek akkor még nem volt irodalmi nyelve.

Jó másfél óra autózással jutunk el a következő nagyobb városba, Vaasába. IX. Vasa Károly svéd király alapította 1606-ban. 55000 lakosának ma is jelentős része svéd. Kikötője máig fontos szerepet játszik: itt a legkeskenyebb a Botteni öböl, menetrend szerinti komphajó-járatokkal lehet átjutni a svédországi Umeåba. Az egykori várnak csak a romjai láthatók, a városmegye központot 1852-ben tűzvész pusztította el, azután alakították ki szabályos derékszögben találko-

zó utcahálózatát. Patinásabb épületei a XIX. század utolsó negyedéből s a XX. század elejéről valók. Elegáns városközpontjának, főterének két meghatározó épülete a templom és a városháza. Az előbbi angol hatást tükröző neogótikus stílusban épült vörös téglából. Ezer fő befogadására alkalmas. 1869-ben nyitották meg. Van külön finn és külön svéd gyülekezete. Az 1883-ban épült impozáns városházát emlékművek veszik körül. A régi központ pereméről festői hidak indulnak a közeli szigetekre, félszigetekre, ahol újabb városrészek alakultak ki.

5. Vaasa bejárása után nem marad idő több kalandozásra: estére Jyväskyläben kell lennünk, a kijelölt szállodában. A közel 300 kilométert az esős idő és a nagy forgalom ellenére pár óra alatt megteesszük. Kényelmes szobát kapunk a diákokthozból nyári szállodává előlépett Amis Hotelben. Bizony, mivel még egy jobb szálloda sem veszi fel a versenyt egy finnországi diákokthoz. Van ott ruhaszártóval ellátott zuhanyozós fürdőszoba, konyhasarok edényekkel, evőeszközökkel, bárszékkel. És persze mindkét diáknak külön könyvespolc és íróasztal.

Jyväskyläról nem sokat tud az átlag magyar ember, még a Finnországot megjárt turista sem. Lakosságát tekintve az 1997-es népszámláláskor az ország hetedik-nyolcadik városa volt a maga 74000 lakosával, a mostani városismertető közel százezer la-

házközségének központja. Ekkoriban kezdődik meg a gyér lakosságú környék betelepítése. A század végén úgy 15000 lakosa lehetett egész Közép-Finnországnak.

Lényeges változást a vidék történetében a több százados svéd uralmat felváltó orosz hatalmi berendezkedés hoz 1809 után. Elkezdik a tavak közti csatornák kiépítését, a faipar fejlesztését. A kedvező helyen, a Jyväskyläi tó partján fekvő kis fatemplomos falucskát, Jyväskylät 1837-ben nyilvánítják várossá, s teszik a környék központjává. A következő évtizedekben sokan telepednek ide szerény faházikókba. A század közepén egy kereskedők és iparosnepség által lakott település, mely alig emlékeztet városra. Amikor a víziutak befagynak, több hónapra teljesen elszigetelődik a külvilágtól. A város történetébe az iskolák alapítása hoz új korszakot. 1858-ban itt állítják fel az első finn tannyelvű középiskolát, a Lyceumot, majd 1863-ban itt létesül az első finn tanítóképző intézet. Fokozatosan finn nemzeti-szellemi központtá válik a város. A század végi finn felvilágosodási mozgalomnak is Jyväskylä a bölcsője.

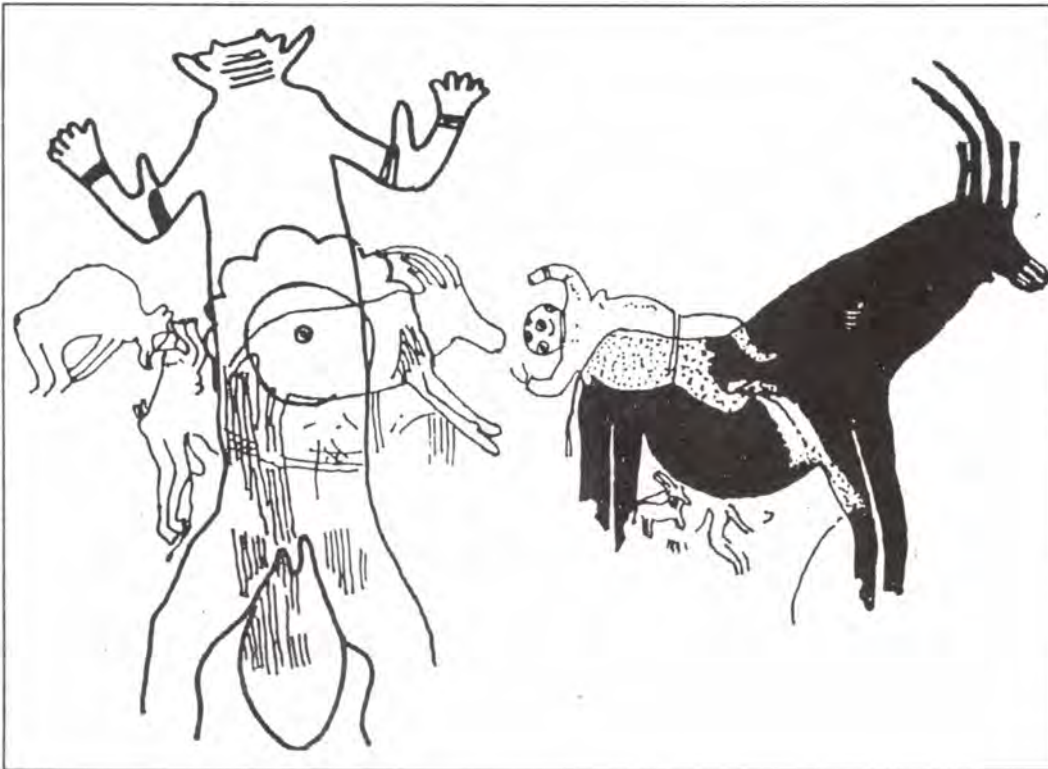
Az 1860-as évek éhínségei után az 1870-es években a fakitermelés és -feldolgozás gazdasági fellendülést hoz a városkának. Kialakul a templom körüli piactér övező négyzetes utcahálózata. 1880-ra felépül pirostég-lás, neogótikus, óratornyos temploma. Az

gyét felölelő Közép-Finnország tartományt, s ennek a negyedmillió lakosságú területnek Jyväskylä lesz a központja az 1997-es újabb átszervezésig. 1966-ban egyetemi rangra emelik a tanárképző főiskolát.

A hungarológiai kongresszus megnyitását megelőző nap műsorában ugyan szerepelt egy szervezett városnézés, de később érkezve azon nem vehettünk részt. Úgyhogy csak a kongresszus szüneteiben, néha-néha tehettünk egy-egy sétát a belvárosban. Bár festői helyen fekszik, nem egy látványosság-számba menő város Jyväskylä. A régi városrész a Jyväskyläi tó partján és a Harju domb között épült. Négyzetes a beosztása. Négy-szögű parkosított főtere közepén áll az 1880-ban épült kis templom. A tér egyik sarkán az 1899-ben emelt városháza látható. Ezek el-törpülnek a környező tömbházrengtetegben. A téren több szobor, emlékmű is áll. Kiemel-jük Uno Cygnaes mellszobrát: ő harcolta ki az első finn nyelvű középiskola itteni felállít-ását. A város fölé emelkedő Harju dombot megőrizték zöldövezetnek, sétátér, sportpá-lya található az oldalán, a legmagasabb pont-ján pedig egy 1952-ben épült víztorony emelkedik, a tetején kávézó. Innen szép kilátás nyílik a városra és a környező tóvilágra. Ma már a Harjut körbeveszi a város, túlolda-lán is modern negyed terül el, mely a Tuomi-ojärvi tó partjáig terjed.

A Harju délnyugati lejtőjén alakították ki az egyetemi kampuszt. Ennek három fejlő-dési szakasza is megkülönböztethető. Az 1880-as években épültek Constantin Kiseleff tervei szerint az első vöröstégla épületek a tanítóképző számára. Ezek nagyon emléke-zetnek a kolozsvári Mikó utcai régi klinikák-ra. Az 1934-ben tanárképző főiskolává előléptetett intézménynek az 1950-es és 1960-as években Alvar Aalto tervei szerint emeltek néhány reprezentatív épületet: kö-zéjük tartozik a színpados-amfiteátrumos főépület (1955) is. Az 1970-es évektől Arto Sipilén tervei szerint készülnek a hagyomá-nyost a modernrel ötvöző újabb téglacél-üvegpaloták. Mivel a Seminaarinmäki nagy-jából telítődött, az 1980-as évektől a közeli tóparton alakították ki újabb egyetemi ne-gyedet teljesen modern épületekkel, közü-lük kiemelkedik az informatikai tudomá-nyok számára emelt Agora. Mi több, itt sem elegendő a hely. Egy keskeny híddal idecsa-tolták a tó túlsó partját is, ahol már néhány vakítóan fehér egyetemi épület látható. Két-ségtelenül a város legszebb, leghangulato-sabb része az egyetemi negyed. Az egye-temnek ma 14000 hallgatója van. Csak itt működik az országban sporttudományi és információtechnológiai kar, öt országos fon-tosságú kutatási programban vesznek részt és ezer külföldi felsőoktatási intézettel bo-nyolítanak le csereprogramokat. Jelenleg há-rom finn egyetemen lehet magyar szakot ta-nulni: a helsinki és turkui mellett a jyväsky-läin. 1975 óta működik itt magyar vendég-lektor. 1989-ben hat tanszék együttműkö-dése révén jött létre a Hungarológiai Intézet, mely nem kifejezetten nyelvtudományi, ha-nem interdiszciplináris jellegű: a magyar-ságtudományt az európai kultúrhagyomány részeként műveli és oktatja. Az intézet veze-tője az Ady- és Balassi-kutató, műfordító-ként is számontartott Tuomo Lahdelma professzor. Az intézetnek jelenleg félszáz hallgatója van.

>>>>> folytatás a 16. oldalon

kosról írnak. S azt is sűrűn emlegetik, hogy Finnország Athénja, a finn nemzeti kultúra egyik bölcsője. A térképre nézve pedig feltű-nik, hogy Dél-Finnország kellős közepén fekszik, forgalmi csomópont. Kialakulását azonban elsősorban tavak közti kedvező fekvése határozta meg. Négy tó közötti föld-nyelvekre épült. Saját belső tava a Jyväskyläi, mely csatornán át közlekedik az ország má-sodik legnagyobb tavával, a 120 km hosszú Päijännével. A múlt század végéig főleg vízi-utakon közlekedtek és szállítottak. Jyväskylä története a XIX. század elejéig összefonódik Közép-Finnország múltjával. A XVI. század közepén ér ide a közigazgatás, akkorról ma-radtak fenn az első adóajstromok. Az evan-gélikus egyház is akkor építi ki templom-hálózatát. A közeli Laukaa lesz e vidék egy-

akkor kétezer fős város lakosságának negye-dét tudta befogadni. Elkezdődik a tanítókép-ző épületeinek felhúzása a város feletti domboldalon. Az igazi fejlődési távlatokat a századfordulón a vasút ide érkezése nyitotta meg. Ettől fogva megszűnik a téli elszigetelt-ség. Az 1917 végén függetlenségét kinyilat-koztató ország ide telepíti legfontosabb fegyver- és ágyúgyárát. Ipari központtá vá-lík a város. Az 1930-as évek közepétől a fahá-zak mellett egyre több társasház, lakó-háztömb épül. Az 1950-es évek elején a város lakosainak száma eléri a 30000-et. Az egyik legnagyobb modern finn építész, Alvar Aal-to ekkoriban fejt ki itt munkásságát. De ek-koriban épülnek azok a jellegtelen tömb-házak is, melyek ma már az egész belvárost elárasztják. 1960-ban létrehozzák a több me-

>>>>> folytatás a 15. oldalról

6. Az augusztus 6-10. között megrendezett V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszust a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság szervezte, a helyi szervezőbizottság elnöke pedig Tuomo Lahdelma volt.

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságot a magyarságtudomány művelésére, az érdekelt kutatók összefogására a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával 1977-ben hozták létre. Az augusztus 25-én Nyíregyházán tartott előkészítő közgyűlésen fogadták el szervezeti szabályzatát és választották meg tisztségviselőit. Első elnöke a svéd Bo Wickman, főtítkára Klaniczay Tibor, főtítkár-helyettese Béládi Miklós lett. 162 alapító taggal indultak, 2001 januárjában a világ 35 országából származó 1010 tagot tartottak számon. A rendes tagság mellett a társaság arra érdemeseket tiszteleti tagsággal tüntethet ki. Az erdélyi bölcsészek közül Balogh Edgár, Jakó Zsigmond és Szabó T. Attila érdemelte ki ezt az elismerést.

1981 óta a társaság ötévenként rendez meg kongresszusait. Az elsőre 1981 augusztusában Budapesten került sor *Hungarológiai oktatás régen és ma*, illetve *A magyar vers* tárgykörökkel. 330-an vettek részt. 125 dolgozatot olvastak fel. A második kongresszusra 1986 szeptemberében a bécsi egyetem szervezésében került sor *A magyar nyelv és kultúra a Duna völgyében* témakörrel. Itt 360 volt a résztvevők, 168 a dolgozatok száma. A negyedik kongresszust 1991 augusztusában Szegeden rendezték *Régi és új peregrináció - Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon* fő témakörrel. Itt már 530-an jelentek meg s 249 dolgozatot ismertettek. A negyedik kongresszust 1996 szeptemberében a római és a nápolyi egyetemek magyar tanszékei szervezték e kettős színhellyel. Ezekhez méltó volt a témakör is: *A magyar művelődés és a kereszténység*. A résztvevők száma 586, a dolgozatoké 245 volt. Ilyen előzmények után, több mint kétéves szervezőmunka eredményeként került sor az ötödik kongresszusra. Témaköréről a *Hatalom és kultúra* választották.

Az öt munkanapos, gyakorlatilag hét napra terjedő kongresszus megszervezése mintaszerű volt. A tudományos munka négy formában nyilvánult meg: plenáris előadások, szimpóziumok, szekcióelőadások, kerekasztal-megbeszélések. Ezekhez még könyvbemutatók, kiállítás-megnyitók és filmvetítések csatlakoztak. A társaság megtartotta közgyűlését. Esténként fogadások és művészi előadások, szerdán délután, valamint szombaton kirándulások biztosították a szabadidő-programot. Gyakran párhuzamosan annyiféle tevékenység zajlott, hogy a résztvevő nehezen tudott válogatni.

A kongresszus hivatalos nyelvei a magyar és az angol voltak, ezeket használja a két programfüzet is. Az egyik általános tájékoztatót s az események napi felsorolását, színhelyét tartalmazza, a másik, a *Tudományos program* 138 oldalon az előadások kivonatát, a szimpóziumok ismertetését és a résztvevők névsorát, hozzászólásuk témáját teszi közzé. A szervezők igyekezete, hogy külön tevékenységi formát alakítsanak ki a szimpóziumokkal, nem vált be, mert lényegében ezek is ugyanúgy zajlottak le, mint a szekcióelőadások. Csak a legtrikábban alakultak ki gyümölcsöző eszmecserék. Még az elmaradt előadások ellenére is állandó volt

az időkrízis. A megnyitó napját és szerdát kivéve reggel 9-től 10-ig elhangzott egy-egy plenáris előadás a nagyteremben. 10-től 12-ig (többnyire 1-ig) folytak a szimpóziumok. Ebédszünet után délután 2-től 5-ig, 6-ig folytatódott a szimpóziumok, sorra kerültek a kerekasztal megbeszélések és a szekcióelőadások.

Az augusztus 6-i, hétfői megnyitóünnepséget a társaság elnöke, Amadeo di Francesco vezette. Elhangzott Aino Sallinen aszszonynak, az egyetem rektorának a köszöntő beszéde, majd Maija Rask finn és Pálinkás József magyar oktatásügyi miniszterek, Pekka Kettunen, Jyväskylä polgármestere üdvözölte a kongresszust, Tuomo Lahdelma, a szervezőbizottság elnöke pedig az előkészületekről számolt be. Fellépett a helybeli Sannunai Kvartett, a zeneiskola Vox Aurea gyermekkórusa és a Kálmán Duo.

Összesen hat plenáris előadás hangzott el, hétfőn kettő, azután naponta egy. Eleinte majdnem telt terem hallgatta őket, utóbb elmaradozott a közönség. Dávidházi Péter *A múlt, hatalom egyik eleme*. Az irodalomtörténet használata Toldy jellegéje óta címmel Toldynak ezt a Disraelitől kölcsönzött motívóját követi nyomon a magyar szellemi-politikai életben egészen Antall József beszédeig. Holger Fischer hamburgi kutató

(A hatalom metaforái a kortárs romániai magyar sajtóban) szerepelt dolgozattal. A *Kultusz, autorizáció, kisajátítás* című szimpózium keretében Tapodi Zsuzsa olvasott fel referátumot. A *Politika és Történettudomány Magyarországon* kolozsvári hozzászólója, Pál Judit a kiegyezés magyar, román és szász megítéléséről érkezett. A *Hatalom mint a legújabb magyar irodalom témája* tárgykörhöz Kovács Albert hozta fel Méliusz József és Sütő András példáját. A *Népi kultúra a nemzeti törekvésekben* hangzatos című szimpóziumon Olosz Katalin és Zsigmond Győző néprajzi tárgyú hozzászólásokkal szerepelt. A *magyar nők írása* témakörnek Reinhart Erzsébet Mária volt az egyik szövszólója; Bezerdj Amália, az első igazi gyermekkönyv szerzőjének alakját idézte fel.

Különösen tanulságos volt *A magyar mint idegen nyelv — a magyar mint kisebbségi nyelv* című szimpózium, hiszen a magyar nyelvoktatás külföldi műhelyeit, az azokban folyó munkát vette számba. Molnár Szabolcs a bukaresti magyarszakos diákok nyelvtanulási indítékait mutatta be, Bányai Éva a román diákoknak tartott nyelvgyakorlati órák tapasztalatait összegezte. A *Nemzeti mítoszok és sztereotípiák Közép-Európában* főcím alá besorolt előadásában Pál Judit Erdély népeinek eredetmítoszt ismertette, külön szólva a

német nyelvű előadásában a hungarológia fogalomkörét próbálta meghatározni. Tove Skutnabb-Kangas asszony angol nyelven a nyelvi emberi jogokról érkezett, rámutatva, hogy míg a nemzetiségeket, kihalt növényeket és állatfajokat nemzetközileg védik, addig több ezer nyelv kihaltban van. Az előadó a nyelvészeti ökológia szükségességére hívta fel a figyelmet. Szerdán az ökömenikus reggeli áhítat után Romsics Ignác történész angol nyelven a nemzet, nemzetiség és állam magyarországi viszonyát elemezte a XVIII. század végétől a XXI. század beköszöntéig. Másnap Fejős Zoltán *Az etnikai konfliktusok kulturális magyarázatával*, a kultúra és a hatalmi viszonyok összefüggésével foglalkozott előadásában. Végül Matti Vainio *A nagy tölgy árnyékában* címmel angol nyelven Sibelius és Kodály egyénisége, politikai szereplése között vont párhuzamot.

Az eredeti terv szerint 50 szimpóziumot tartottak volna, de végül csak 40-et sikerült megszervezni. Egy-egy szimpóziumvezető hirdette meg a témát, s ehhez kapcsolódottak a hozzászólások, referátumok. Valamennyi gyakran hosszú - cím felsorolása meghaladná kereteinket, itt csak azokat emeljük ki, amelyeknek romániai magyar résztvevője vagy éppen vezetője volt. A *Hatalom és értelmiség diskurzustípusai a kora újkorban* szimpóziumon Molnár Szabolcs (A gúny eszközei Czeglédi István vitairataiban) és Benő Attila

székelyek hun eredetének kérdésköréről. A *Hermeneutika és fordítás* szimpózium keretén belül Bíró Béla *Hatalom és egyetemesség* címmel érkezett. Ugyancsak ő és Szász Alpár Zoltán mutatott be dolgozatot a *Nemzeti kisebbségek és a hatalom* című angol nyelvű szimpózium keretében. Bíró még a Péntek János vezette *Nyelvi presztízs, nyelvmegtartás - identitás — és nyelvvesztés a kisebbségi kétnyelvűségben* szimpóziumnak is munkatársa volt. Ott Péntek János és Kádár Edit szintén előadással szerepelt (Kisebbségi kétnyelvűség és nyelvi presztízs, Nyelvvesztés - nyelvtartás). Alulírottak a Kolozsvár nemzeti- és vallási összetételét tagláló dolgozatát a *Vallás és hatalom* című szimpóziumba sorolták be. A kanonizáció kérdéseit vizsgáló szimpóziumon Tapodi Zsuzsa, a szemiotika kérdéskörével foglalkozón Murvai Olga és Zsigmond Győző, a pártállami irodalom-írányításról szóln Cseke Péte, Gyórfy Gábor és szintén Tapodi Zsuzsa szerepelt. Külön ki kell emelnünk a kongresszus újítását: diák-szimpóziumot rendeztek a diákok és kezdő kutatók bevonásával. Számukra kedvezményes részvételi lehetőséget biztosítottak. Tájainkról ezen csak Bányai Éva neve tűnik fel.

A szekcióülések négy tagozatban folytak, ezek egyikén a műsor szeint Kozma Dezső szerepelt volna egy Madách-előadással. A kerekasztal-megbeszélések nyolc témára összpontosítottak, résztvevőik között nem

tűnik fel romániai szakember. A nyolc témát érdemes felsorolni 1. A hagyományteremtés hatalma - a hatalom hagyományteremtése. 2. A magyar irodalom külföldi terjedése és terjesztése. 3. A hungarológia fogalmának változásai. 4. A magyar oktatáspolitikai és a hungarológia. 5. A finn és a magyar mint második vagy idegen nyelv (angol nyelven). 6. A kis nyelvek és kultúrák terjesztése Európában. 7. A cenzúra és öncenzúra formái. 8. A finnek megtéltésnek hullámszáma Magyarországon.

A kongresszus első napjain három könyvkiállítást nyitottak meg. Még augusztus 5-én, vasárnap a Magyar könyvillusztráció Magyarország határain túl 1918-tól napjainkig című, az Országos Széchényi Könyvtárban már áprilisban megrendezett kiállítás itteni megnyitóját tartották. Számos romániai magyar kiadvány is szerepelt a tárlaton. A jyvaskylai egyetemi könyvtár két kiállítással színezte a kongresszus eseménysorát. A magyar irodalom Finnországban cím alatt a magyar szerzők finn nyelven megjelent kötetait állították ki. A kötetek címjegyzékét bárki megkaphatta. Szopori Nagy Lajos megnyitójából kiderült, hogy eleinte a finn olvasók is svéd fordításokból ismerhették meg a magyar szerzőket. Csak az 1870-es években érte el a finn irodalmi nyelv azt a szintet, hogy nagyobb fordításirodalma kibontakozzék. Elsőként Jókai és Mikszáth művei váltak népszerűvé, a költők csak az 1920-as években kaptak tomácslót: leghamarabb Petőfi és Arany. A második világháborút követő években a magyar irodalom kiesett az érdeklődés köréből. 1970 után élénkült fel újra a fordításirodalom. A Magyar nyelvű könyvek kiállítását Maticsák Sándor és Laczkó Zsuzsa rendezte. Ezen a külföldiek számára írt különböző szintű és közvetítő nyelvű magyar tankönyveket mutatták be. Újabbban már a színes egynyelvű nyelvű könyvek és a multimédiás oktatóanyag terjednek. Igen gazdag a finnek számára készült magyar nyelvű könyvek sorozata. Az első még 1880-ban jelentették meg, társszerzője a finnországi tanulmányúton tartózkodó Szinnyi József, a későbbi kolozsvári, majd budapesti nyelvészprofesszor.

A Kongresszus folyamán, többnyire a szimpóziumokhoz kötött 16 kötetet, folyóiratszámot, CD-ROM-ot mutattak be. Ezek közül kétségtelenül kiemelkedik a 347 lapos Anssi Halmesvirta szerkesztette *Finnország története*, melynek fejezeteit a jyvaskylai egyetem munkatársai írták, s a debreceni egyetemen fordították magyarra. A debreceni Kossuth Egyetemi Kiadó vállalta a megjelentetést. Ez az első modern szempontú, teljes, tudományos áttekintés magyarul a finn történelemről - írja a borító ajánlószövege.

A három napon át késő éjszakáig tartó vetítéseken a magyar filmgyártás remekműveit mutatták be, Jancsó Miklós, Szász János, Mészáros Márta, Gyarmathy Livia, Tarr Béla filmjeit. Két esti koncertet rendeztek. A csütörtökre a Taulumäki templomban került sor. Ez a belváros szélén található épület 1929-ben nyílt meg, hétszáz fő befogadására alkalmas. Ma a Jyvaskylä-környéki parókia központja. A templom 30 méteres homlokzati harangtornya, a festményekkel díszített belső terének magassága tiszteletet, áhítatot parancsol. A zsúfolásig töltött templomban az 1957-ben alapított nemzetközi rangú budapesti Bartók vonósnégyes adott koncertet. Haydn, Bartók és Beethoven művei hangzottak

fel. A pénteki záróesten az egyetemi főépület nagytermében Lovász Irén magyar népdalokat adott elő. Összekötőszövegeiből is kiderült, hogy ő nemcsak előadó, hanem a népdalkincs kutatója, a folklórtudományok doktora.

A fogadások is szerves részét képezték a kongresszusnak. Az üdvözlőbeszédeken kívül rendszerint valamilyen művészi (tánc, zene) műsor előzte meg a lakmározást. A gazdagon terített asztalok mellett kötetlen eszmecserekre is alkalom adódott. Hétfőn este az egyetem rektora, Aino Sallinen az Agora épület földszinti éttermében adott fogadást. Ez volt a legelegánsabb és a leggazdagabb választékú. Kedden este Pekka Ketunen polgármester a Közép-Finnországi Múzeum kiállítási termében látta vendégül a résztvevőket. EGYMÁS MELLETT ÁLL KÉT ALVAR AALTO TERVEZTE ÉPÜLETBEN A KÖZÉP-FINNORSZÁGI ÉS AZ ALVAR AALTO MÚZEUM. Az előbbi a vidék történetét, néprajzát, Jyvaskylä kialakulását mutatja be. Az utóbbi a legnagyobb modern finn építésznek állít emléket. Alvar Aalto (1898-1976) az 1920-as évek elején Jyvaskyläben kezdte tevékenységét, s az 1970-es évekig tervezett a város részére. Több mint tíz itteni épület fűződik nevéhez. Legnagyobb építészeti alkotása a helsinki

Finlandia-palota. A múzeum bárkái, fa használati tárgyai között nem volt szerencsés ötlet fogadást rendezni, de legalább alkalom nyílt a kiállítások megtekintésére. A csütörtök esti fogadást Mádl Ferenc magyar köztársasági elnök adta a kongresszus tiszteletére a líceumban. Mindenki az alkalomhoz mértén kiöltözve jelent meg a pompás szecessziós épületben. Az előcsarnok és a díszterem alig tudta befogadni a sok résztvevőt. Mádl Ferenc rövid magyar és angol nyelvű beszédet mondott.

Pénteken délután a kongresszus munkálatainak záróakkordjaként a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság megtartotta közgyűlését. Ez a közgyűlés volt hivatva megváltoztatni az alapszabályt, a rendszerváltozás utáni helyzethez alkalmazni. A tervezett változtatásokat kis füzetben tették közzé. Egyik-másik javaslat körül vita alakult ki. Itt csak azt említjük meg, hogy a társaság magyar neve ezután *Nemzetközi Magyarországtudományi Társaság* lesz. Leszögezik, hogy a

társaság nem folytat politikai tevékenységet. Vezető szerve a közgyűlések közt ezután nem a Végrehajtó Bizottság, hanem a Választmány. Jankovich József főtákar beszámolót tartott a legutóbbi, római kongresszus óta történekről. Mint kiderült, a negyedszázada megalakult társaság anyagi gondokkal küzd. Bár az akadémia az idéntől 100%-kal emelte a támogatását, ez csak a létfenntartáshoz elegendő. Új típusú kapcsolatrendszer és finanszírozási módszer kialakítása szükséges. A társaság két kiadványa közül főleg az angol nyelvű *Hungarian Studies* megjelenése rendszeres és biztosított. A 22 éves múltú visszatekintő *Hungarológiai Értesítő* viszont ellehetetlenült. A recenzíós kötetek helyett át kell térni az internetes változatra. A bibliográfiai anyagot az Országos Széchényi Könyvtár dolgozza fel. A társaság eddig lehetőségeihez mérten inkább a határon túli magyar kutatókat támogatta a munkájukban. Ezután a figyelmet lehetőleg a külföldi magyarságkutatókra fogják fordítani. A választások rendjén nagyjából a régi vezetőséget erősítették meg. Az alelnökök sorában eddig az erdélyi régiót Péntek János képviselte, most Tonk Sándort is közéjük iktatták. Jón Lotz emlékéremmel tüntették ki többek között Antal Árpádot és a 60. születésnapját ünneplő Péntek Jánost. A tagdíjat az utódállamok lakóinak 2002-től évi öt euróban állapították meg. A következő kongresszust 2006-ban Debrecenben rendezik.

Az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus résztvevőinek névsorát nyomtatásban is közzétették: 448 magyarságkutatót sorolnak fel lakhelyükkel és e-mail címükkel együtt. Oszakától és Hanoitól Chicagóig, a skandináv államoktól Itáliáig szerte-szét laknak az északi földtekén. A többségük azonban Magyarországról és az utódállamokból jött. A finnugor rokon népek is képviseltették magukat, néhányuk nyelvésze csak oroszul tudott értekezni a szaktársakkal. A regisztrációs iroda utolsó napi adata szerint 475 volt a ténylegesen lejelentkezettek száma. Ebből kimutatásaink szerint a romániai régiót húszan képviselték, a legtöbb a bukaresti egyetem vonzásköréből. Eredetileg jóval többen érdeklődtek, de a meglehetősen nagy költségek (a bizonytalan térítési módok) és a vízum megszerzésével járó nehézségek sokakat az utolsó hetekben elriasztottak. Adataink szerint részt vett B. Kovács András, Bánai Éva, Benő Attila, Bíró Béla, Cseke Péter, Deé Nagy Anikó, Gal György, Györffy Gábor, Kádár Edit, Kovács Albert, Máthé Dénes, Molnár Szabolcs, Murvai Olga, Olosz Katalin, Pál Judit, Péntek János, Reinhart Erzsébet, Szász Alpár Zoltán, Tapodi Zsuzsa, Zsigmond Győző.

7. A kongresszushoz két kirándulási nap társult. Szerdán délután hajókiránduláson lehetett részt venni. A Päijänne tó és szigetvilága, a parton mindenütt megbúvó kis mőkik (hétvégi házak), a számos halász, a felbukkanó csónakok és jachtok betekintést engedtek a közép-finnországi emberek környezetébe és életébe. Az augusztus 11-i zárókirándulás Helsinkivel ismertette meg a résztvevőket.

Mi is saját autónkkal a buszok nyomába szegődtünk, majd a megbeszélt helyen, a parlament előtt vártuk be a két buszos csoportot, s velük jártuk végig a város nevezetességeit. Helsinki nem tartozik a nagy, fé-

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>>> folytatás a 17. oldalról

nyes múltú fővárosok közé. I. Vasa Gusztáv svéd király alapította 1550-ben Helsingfors néven a Vantaa folyó torkolatánál. Mivel a tenger felől csak nehezen lehetett megközelíteni, 1640-ben a 600 lakosú városkát a közeli Vironniemi félszigetre telepítették át. Itt az ismétlődő tűzvészek, járványok és háborús események miatt csak lassan fejlődött. 1748-1750 között katonai erődöt építettek a város előtti Suomenlinna szigetre. Miután az ország orosz fennhatóság alá került, 1812-ben I. Sándor cár Turkuból ide helyezte át a fővárost. A tűzvész elpusztította turkui egyetemet is 1927-ben ide telepítik. Az akkoriban 4000 lakosú város gyors fejlődésnek indul. Klasszicizáló arculatának kialakítója Carl Ludvig Engel udvari építész. A század végén lakosainak száma megközelíti a 100000-et. A függetlenné vált ország székvárosa lesz. Idővel több környező kisebb települést is magába olvaszt. Jelenleg több mint félmilliónyi a lakossága. A jól tájékozottak, még az útikönyvek is szerény elvárást keltenek a város arculata iránt, ehhez képest kellemsen csalódtunk.

Egy nap alatt az ember legfeljebb néhány benyomást, hangulatot, emlékképet tud szerezni egy világvárosról. Helsinkiben három tényező ötvöződik. Az egyik a mindenütt felbukkanó tenger és a szép partszakaszok, parkok, a másik a többnyire Engel tervezte vagy átalakította klasszicista épületek, a harmadik pedig a huszadik századi modern építészeti néhány remekműve. Körutunkat a parlament kívülről komor, oszlopos homlokzatú félmodern épületénél kezdjük. Idegenvezető vár és kalauzol. Megtudjuk, hogy John Sigfrid Siren tervei szerint 1925-1931 között épült, csak a legjobb hazai anyagot használták kivitelezéséhez. A karzatról megnézhetjük a barátságosabb üléstermet. Számos szobor és freskó díszíti, de berendezéséhez tartoznak a legmodernebb elektromos felszerelések is. Megcsodálhatjuk a terem főkapuját, melyen csak az egykamarás parlament megválasztott képviselői léphetnek át. Van díszes és rideg előcsarnoka, könyvtára, étterme is a négyszögű épületnek. Már évek óta tervezgetik bővítését egy új szárnyal.

A másik, ennél is modernebb épületcsoport, a Sziklatemplom. Egy tér közepén a gránitsziklára akartak impozáns templomot emelni az 1960-as évek közepén. Alapozás közben született az ötlet, hogy a sziklába vájat altemplomi rész magában is megfelel templomnak. Így csak egy stílszerű kupolás fedélszerkezetet kellett föléje kialakítani. A csiszolatlan gránitfalak, az egyszerű berendezés a természetesség hatásait keltik. Az ember kívülről nem is sejtí, milyen nagy a belső tere. Kitűnő akusztikája miatt gyakran rendeznek koncerteket benne. Mikor odaérünk, éppen egy esküvő miatt zárva a templom, utána úgy ellepik a turisták, hogy szinte telítődik a nagy helyiség és karzata. Ez a város legnevezetesebb idegenforgalmi érdekessége. Felvisznek a Kallioliinnantie villanegyedébe. Az orosz arisztokrácia épített ide házakat a XIX. században. Ma inkább diplomataegyed. Elhaladunk az új temető mellett, mely a XIX. század közepén nyílt meg, s melyben a két leghíresebb finn köztársasági elnök, Mannerheim és Kekkonen nyugszik. Szép parkban tűnik fel a meglepő Sibelius-emlékmű. A finnek legnagyobb, 1957-ben elhunyt zeneszerzőjének állít emlé-

ket, tíz évvel halála után leplezték le. Eila Hiltunen alkotásán orgonát sejtető hatalmas acélsövény tömkelege előtt húzódik meg a zeneszerző fejszobra. A belváros fele visszatérőben pár pillantást vethetünk az olimpiai stadionra. 1940-ben építették az akkori olimpiai játékok színhelyéül. De a háború miatt elmaradt a rendezvény, s csak 1952-ben került sor itt olimpiai játékokra. A karcsú, erkélyes, 72 m magas toronyról bizonyára szép kilátás nyílik a városra. A stadion előtt a kilenc olimpiai arany- és három ezüstérmes Paavo Nurmi távfutó kecses szobra áll.

A Töölö tő partján feltűnik az 1993-ban megnyitott kéttörzses Finn Nemzeti Operaház hófehér falú épülete, majd kicsivel közelebb a belvároshoz a szinte szimmetrikusan fekvő Finnlandia-palota, Alvar Aalto leghíresebb alkotása (1971). Vakítóan fehér, carrarai márvány borította négyszintes épület. 1700 fős kongresszusi terme 1975-ben vált híressé, amikor itt tartották az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezletet. Az előcsarnokban az akkori államfő, Kekkonen elnök szobra áll. A palota előtt húzódó több mint öt kilométer hosszú Mannerheim sugárút túloldalán díszes, tornyos épület hívja fel magára a figyelmet. Ez az 1916-ban megnyitott Nemzeti Múzeum, őstörténeti, történelmi és néprajzi kiállításait a zsúfolt program miatt nem tekinthetjük meg.

A sugárút elején, már a belvárosban áll Carl Gustav von Mannerheim marsall lovasszobra. Ma minden finn városban van Mannerheim utca vagy szobor. Ő volt a második világháború idején az ország katonai főparancsnoka, majd elnöknek is megválasztották. Jórészt neki köszönhető, hogy az ország mind az első, mind pedig a második világégés után független maradt. A sugárút széles mellékutcáján közelíthető meg Helsinki egyetlen pályaudvara. 1914-1918 között Eliel Saarinen tervei szerint felhúzott, 48 méter magas tornyú szecessziós főépülete a kapuk melletti hatalmas földgömböt tartó szobrokkal a város egyik szimbóluma lesz. Az állomás melletti térre néz a neoreneszánsz homlokzatú szépművészeti múzeum, az Atheneum (1887), mely a finn nemzeti festészeti szobrászat leggazdagabb gyűjteményét fogadja magába.

Innen már pillanatok alatt a főtérre, a Szenátus terére érünk. Érezhetően a cári uralom idején épült ki, mert a szentpétervári ízlést visszhangozza. Közepén is II. Sándor cár 1894-ben leleplezett díszes, szimbolikus alakoktól övezett szobra áll. Körülötte állandóan turisták nyüzsgönek, a kövezett tér nagy részét a parkoló buszok foglalják el.

A tér északi oldalát a nagytemplom kupolás tömbje, illetve oszlopos oldalhomlokzata zárja le. Az 1830 és 1852 között Engel tervei szerint emelt evangélikus templom magaslaton áll, úgyhogy a tértől meredek lépcsősoron lehet feljutni a kapujához. Belső tere a külső megjelenéshez képest szűknek tűnik. Három belső szobra Luthert, Melanchton és finn követőjüket, Mikael Agricolát ábrázolja. A templomtól szép kilátás nyílik a térre és a házoromzatokra. A város távolabbi pontjairól vagy a tengerről is feltűnik a templom

karcsú kupolája. Eredetileg Szent Miklós templomnak hívták; mióta 1959-ben Helsinki püspöki székhely lett, ez a székesegyház. A Szenátus terét szebbnél szebb klasszicista paloták övezik. Mindegyiknek külön története van. Jelentőségével kitűnik a teret kelet felé lezáró Államtanács palotája. Ezt is Engel tervezte a Finn Nagyhercegség szenátusa részére. Ma minisztériumok vannak benne. Hagyományosan a dísztermében mutatkozik be az újonnan megválasztott köztársasági elnök. Vele szemben a Turkuból ide telepített Császári Sándor Egyetem részére emeltetett a cár Engellel székházat. Ma is dísztermében folynak a fontosabb egyetemi ünnepek. Mellette az egyetemi könyvtár kupolás, oszlopos épülete látható; Engel legsikerültebb terve, felhúzását már nem érte meg.

A tértől keletre az északi és déli kikötőt a Katajanokka földnyelv választotta el. 1844-ben a két kikötőt összekötő csatornával függetlenítették a szárazföldtől, most hídon át közelíthető meg. A bejáratánál magaslaton emelkedő Uspenszkij székesegyház túldíszített pirostéglás tömbje messziről felhívja magára a figyelmet. Az akkor még számos görögkeleti hívó számára 1868-ban emeltette a cár. A sziget a XX. század elején lakónegyeddé vált, épületei az éppen divatos Jugendstil (art nouveau) hatását tükrözik. A déli kikötő partján van a piactér, a Kauppatori. A sok árus bódé között bukkanunk rá Alexandra Fjodorovna cárné kétféjű sasos, aranyjogaras emlékművére. I. Miklós cár feleségének látogatását megörökítő emelték 1832-ben Engel tervei szerint. Ez volt Helsinki első világi emlékműve. Az 1917-es forradalomkor leverték róla a cári címeresét, de 1972-ben helyreállították az oszlopot. A piacra néz az eredetileg kaszinónak épült városháza, a legfelső bíróság épülete és az elnöki palota. Ez utóbbit 1837-ben vette meg a cári család és építtette át Engellel. Empire stílusú, az uralkodóház tagjai laktak itt látogatásaikkor. Most az elnöki fogadások helyszíne. A piactól széles Esplanade vezet a Mannerheim út elejéig. Középen parkos rész a finnek legkiemelkedőbb személyiségeinek szobraival. A két oldalon üzletházak, bankok, paloták. Késő estig hömpölyög a sétáló turisták raja és az ifjúság e sétányon át a kikötőtől az állomásig. Az Esplanade végét a Svéd Színház zárja le. Mert Finnország minden nagyobb városában a finn mellett van svéd színház is.

A többnyire autóbusszablakon át szerzett benyomások után fogadással zárul a nap: a külvárosi Malmitalo Művelődési Központ igazgatója, Irmeli Niemi asszony fogadja a kongresszus résztvevőit. Bemutatja a kéttörzses, modern épületet. Előcsarnokában falatozhatunk. Innen busszal a szállodákhoz szállítanak. Másnap vagy harmadnap ki-kelutazik. Mi utunk folytatása előtt még egy hajókiránduláson veszünk részt. Megismerjük a kikötő szigetvilágát, a Suomenlinna erődöt. Tamperét érintve Turkuban szállunk komphajóra, hogy egy nap utazás után Stockholmba érkezzünk.

KÓDEX

Annak a hegyi beszédnek a tengelyében - ami maga is a szeretet-vallás közepe - helyezkedik el a Miatyánk olyan foglatban, amely átfogja a lét morális teljességét. Vizsgáljuk sorban az öt verset onnan, ahol ezt mondja Krisztus: *Ti azért így imádkozzatok* (Máté evangéliumának hatodik fejezete, kilencedik vers):

Mi Atyánk, ki a mennyekben vagy, szenteltesd meg a te neved.

Az első léttanács: szenteltesd meg az Isten nevével.

Elsőként szét kell választani az Eget és a Földet, hogy az emberi szemlélő horizontján megjelenjen az a pont, amelyhez viszonyítva meg tudja határozni saját életét, saját helyét a mindenségben. E nélkül az alapmeghatározás nélkül jön létre az a hamis tudat, mely által az ember a modern világban egy pót-isten szerepében tetszeleg kétségbeesetten, és azt hiszi, Földön és égen minden neki van alárendelve, s így kénye-kedve szerint beavatkozhat a természet, a földi létezés ügyeibe.

(...)

Második tétel: Máté evangéliumának hatodik fejezete, tizedik vers:

Jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod mint a mennyben, úgy a földön is

Ebben a tételben például ez a harmadik mondat itt és így megdöbbentő: mint a mennyben, úgy a földön is. Így kiemelve ez a mondat az emberi kultúra talán legmisztikusabb képlete. Meg is jelenik a hermetikus gondolkodás alaptételében, a Tabula Smaragdina-ban: *ami lenn van, megfelel annak, ami fenn van. Csak a teljes szöveg pontosan így hangzik: Való igaz, nem kétséges, és bizonyos: ami lenn van, megfelel annak, ami fenn van, és ami fenn van, megfelel annak, ami lenn van, hogy az egyetlen csodái megvalósuljanak.*

Az itt vázoltakból is látható talán, hogy mi a különbség egy misztérium-szöveg és a krisztusi példabeszéd között. A lét nagy titkainak az elrejtése és csak kevesek, kiválasztottak, beavatottak számára való "feltárása" és a kinyilatkoztatás mindenki számára megérthető világossága között.

Jöjjön el az országod... mint a mennyben, úgy a földön is. A mennybéli tökéletesség a példája a földi tisztulásnak, az ökológiainak is.

A harmadik tétel Máté evangéliumának hatodik fejezete, tizenegyedik vers:

Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma.

Ennek a tételnek öko-filozófiai két fontos szava van: a kenyér és a ma.

A kenyér szó a legszebb szimbóluma az emberi léthez szükséges legfontosabb szükségleteknek. Azt jelenti, hogy korlátozzuk magunkat, kivonjuk magunkat a gerjesztett fogyasztás csapdájából. Erre a tendenciára erősíti rá a *ma* szó hangsúlyozása is. Ez a szó a legkeményebb elutasítása a felhalmozásnak, a mértéktelen termelésnek. A két szót ebben a létparancsban a szolidaritás, a szociális érzékenység vállalása kapcsolja össze: a *nekünk* szóval. Hiszen végső soron ez egy személyes ima, szólhatna úgy is: mindennapi kenyeremet add meg nekem. Mintha manapság így imádkoznánk.

A negyedik tétel Máté evangéliumának hatodik fejezete, tizenkettedik vers:

És bocsásd meg a mi vétkeinket, amint mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.

Ez a mondat a legnehezebb vállalás. Főleg egy gyűlölködő világban. Mikor könnyű a magyarázat, miért kellene megbocsátanunk, hiszen a másik igazságtalanul támad bennünket, s ha visszaütünk, csak igazságot szolgáltatunk. Ettől a hamis képtől akar eltántorítani ez a tétel. Ugyanis a megbocsátás: létszervező tett. Általa valósulhat meg a szövetség, az együttműködés, ami nélkül képtelenek vagyunk pártori tevékenységünket ellátni. Nem tudunk új szövetséget kötni a természettel sem.

Utolsó tétel: Máté evangéliumának hatodik fejezete, tizenharmadik vers:

És ne vígy minket a kísértésbe, hanem szabadíts meg a gonosztól.

De mi a kísértés, mi a gonosz, mi a rossz?

A keresztény filozófia legkényesebb tétele a rossz értelmezése. Ha Isten a világot tökéletesnek teremtette, akkor a rossz a világban nem tőle származik. Aquinói Szent Tamás adja a legsebbe magyarázatot erre az ellentmondásra.

ZELNIK JÓZSEF, Ökotáj - 27-28. szám 2001.

— INDEX

REFLEXIÓK 37.

Felhőkre kapaszkodik a zene?

A műnek mindig kell valamibe kapaszkodnia. Egy szó, egy gesztus, egy gondolat az, ami elindítja és elteti is egyben a műalkotást. A mű megfoghatatlan szubsztanciákat igyekszik megfoghatóvá tenni, ezért támaszra van szüksége. És persze támogatóra, mecénásra is. Bosszantó, hogy a mű és a belőle mozaikszerűen összeálló művészet ennyire önálló. És ha még csak ennyiből állana az ÖNÁLLÓTLANSÁGA. A mindenkori társadalmi lét hullámzó bizonytalanságai közepette még magárahagyatottabb jelensége a világnak. Ezért a sok panasz a mindenkori kultúralatlanság ellen, a művészet iránti fogékonyság hiánya kapcsán, sőt a zeneellenesség réme miatt. A művészet és minden művészeti ág nál hangsúlyozottabban a zene vergődik a társadalmi lét mindennapjainak fel- és lesújtó, varázslatos zűrzavarában. Minden szalmaszálba belekapaszkodik, csak hogy mentse életét. És teszi ezt őszinte vagy megjátszott mosollyal, véresen játékos komolysággal. Látszólag ügyet sem vet arra, ami körülötte történik, de annál jobban szenved tőle. Ez már így volt mindig és... így is marad! A zene illúziófelhőkre kapaszkodik, humanista ideálok örökös alakuló, megfoghatatlan csodaképződményeire. Máskor a vissza a természethez szélfuvallatain igyekszik tovaszárguladni, vagy egy illatártól megszedülten elmerülni a pillanatnyi földi gyönyörűségek paradicsomában. És így lesz belőle naturalizmus, impresszionizmus vagy éppen nosztalgiahullám. Máskor filozófiák hol döcögő, hol száguldozó szekerére kapaszkodik föl. Esztétikák és ideológiák folyamsodrására is kimerészkedik lélekvesztő csónakokon, anélkül, hogy tudná, hová sodorja az ár. Sehol sem érzi jól magát a zene, de kénytelen élni a felkínált lehetőségekkel. És nincs *pardon* számára! Vagy beleilleszkedik környezetébe, vagy mehet ahová akar, előre vagy vissza az időben, vagy a föld különböző messzire eső pontjaira, esetenként ki a VILÁGÜRBE...

Mindebből adódik: a zeneszerző és minden alkotóművész ki van szolgáltatva kora

áramlatainak, eszményeinek, hibáinak vagy éppenséggel fel- és lesújtó csodáinak. Válaszolni vagy nem—válaszolni a korszak kihívásaira, ez az örökös to be, or not to be vívódása minden alkotónak. És a kihívások hatalmas emeletrendszere húzódik minden korban a művészet föl. Majdnem felhőkarcoló magasságú ez az építmény. A percre szabott elvárásoktól a száz- és ezeréves periódusok megszabta kívánalmakig magasodik.

Ezeréves polifon zenekultúránk, az EURÓPAI ZENE keresztény eszmekörben nőtt fel és teljesedett ki, a hívők és nemhívők egyaránt EBBEN a környezetben éltek, alkottak. Természetesen a megfelelő kultúra-színek, földrajzi adottságok, társadalmi, gazdasági szerkezetek sokféle "emeletén" fejtve ki tevékenységüket. A történelmi háttér különbözősége, a jövő távlatainak sokféle lehetősége újabb emeletek sorát jelzi, amelyeket az alkotók szorgalmasan be is jártak minden korszakban. A genetikai meghatározottságot sem kerülhetjük el, ami újabb szintek sokaságát vonja maga után. És ne feledkezzünk meg az egyéni sorsok mögött felbukkanó milliónyi változatról sem, a KARMÁK forgatagáról. A zene öntörvényű belső fejlődési vonala technikák egész sorát vezet le korábbi kísérletekből. Ezeket is kötelező mind bejárni.

Ez a mára már modern felhőkarcolóvá épített zenepalota valamikor az ezredünk elején még csak kis kunyhó volt. Évszázadok alatt katedrálissá terebélyesedett, a zene papjaival benépesítve. Ma már mérnökök járnak lifttel a toronyház laboratóriumait, tisztviselők ármádiája végzi az adminisztratív teendőket. Hatalmas fogódzó ez a fényárban úszó üveghegy. Úgy hívják: GLOBÁLIS ZENEÉLET. De a munkásai most is hazamennek hétvégeken a természetet, az embert, az eget és a kozmoszt csodálni. Ilyenkor megérzik a zene parfümillatait, az akkordok varázsfelhőit is "szemmel" követik, emlékeket kutatnak fel; egy szóval, élük életüket. VÍZCEPP A ZENE, VISZI A SZÉL!

TERÉNYI EDE

Áprilisi évfordulók

- 1 — 110 éve született Ivan Hadzsikrisztov bolgár költő
- 2 — 50 éve halt meg Molnár Ferenc drámaíró
- 3 — 80 éve halt meg Augusts Deglevs lett író
- 4 — 170 éve született Deák Farkas történész
- 5 — 70 éve született Fanus Neagu román író
- 90 éve született Örkény István író
- 6 — 2650 éve született Arkhilokhosz görög költő
- 190 éve született Alekszandr Ivanovics Herzen orosz író
- 90 éve halt meg Giovanni Pascoli olasz költő
- 40 éve halt meg Túróczi-Trostler József irodalomtörténész
- 100 éve halt meg Gleb Uszpenskij orosz író
- 7 — 230 éve született Charles Fourier francia közgazdász
- 8 — 510 éve halt meg Lorenzo Medici olasz költő
- 50 éve halt meg Jean Tharaud francia író
- 9 — 200 éve született Elias Lönnrot finn költő
- 120 éve született Dante Gabriel Rossetti angol költő
- 10 — 90 éve született Anton Breitenhofer erdélyi német író
- 11 — 130 éve született Asdreni albán költő
- 160 éve halt meg Kőrösi Csoma Sándor erdélyi tudós
- 510 éve született Navarrai Margit francia író
- 12 — 220 éve halt meg Pietro Metastasio olasz költő
- 290 éve halt meg Nabi török költő
- 125 éve született Pásztor Árpád író
- 13 — 130 éve született Alexander Roda Roda osztrák író

- 14 — 320 éve halt meg Petrovics Avvakum orosz író
- 70 éve halt meg Iacob Negruzzi román író
- 15 — 110 éve halt meg Budenz József nyelvész
- 170 éve született Wilhelm Busch német író
- 550 éve született Leonardo da Vinci olasz tudós
- 60 éve halt meg Robert Musil osztrák író
- 16 — 30 éve halt meg Kavabata Jaszunari japán író
- 17 — 50 éve halt meg Gyalui Farkas erdélyi filológus
- 190 éve született Vahtang Orbeliani grúz költő
- 380 éve született Henry Vaughan walesi költő
- 18 — 80 éve halt meg Beöthy Zsolt irodalomtörténész
- 19 — 50 éve halt meg Bodor Aladár költő
- 120 éve halt meg Charles Darwin angol tudós
- 170 éve született José Echegaray spanyol drámaíró
- 20 — 510 éve született Pietro Aretino olasz író
- 130 éve halt meg Ljudevit Gaj horvát író
- 21 — 120 éve halt meg Vasile Conta román filozófus
- 22 — 120 éve született Bogáts Dénes erdélyi nyelvész
- 250 éve született Georg Joachim Göschel német kiadó
- 380 éve halt meg Kaspar Miaskowski lengyel költő
- 330 éve halt meg Georg Stiernhelm svéd költő
- 23 — 100 éve született Halldór Laxness izlandi író
- 24 — 180 éve született Janko Král szlovák költő
- 25 éve halt meg Nagy István erdélyi író
- 25 — 180 éve született Edward Dembowski lengyel filozófus
- 80 éve halt meg Király György irodalomtörténész
- 26 — 120 éve született Kiss Géza jogász, műfordító
- 25 éve halt meg Olosz Lajos erdélyi költő
- 27 — 25 éve halt meg Camil Baltazar román költő
- 120 éve halt meg Ralph Waldo Emerson amerikai költő
- 130 éve halt meg Ion Heliade-Radulescu román költő
- 28 — 60 éve született Gálfalvi György erdélyi kritikus
- 170 éve született Vadnai Károly író
- 29 — 360 éve született Christian Weise német író
- 30 — 120 éve halt meg Giulio Carcano olasz költő
- ? — 530 éve halt meg Leon Battista Albierti olasz humanista
- 460 éve halt meg Juan Boscán y Almagáver spanyol költő

Sikeres ember

Sikeres ember az, aki szilárd alapokat...

A rejtvény fősoraiban David Brinkley gondolatának folytatását találja.

VÍZSZINTES

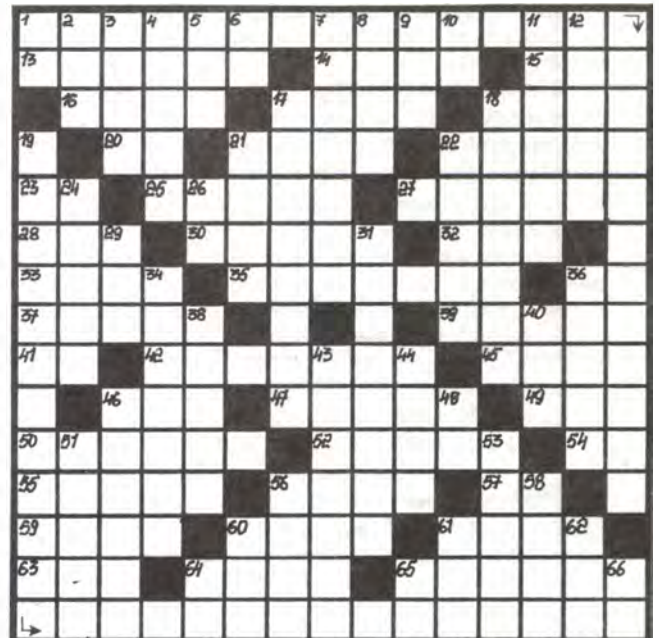
1. A folytatás első része. 13. Ájul. 14. Lira. 15. Kozmetikai cikk. 16. Illa berek, nádak, ... 17. Gomba szára. 18. Pall..., cigarettamárka. 20. Attól kezdve! 21. A lakásán. 22. Idegen női név. 23. Magunk. 25. Kezdetől fogva. 27. Pártfogó. 28. Palindrom férfinév. 30. Zola személynéve. 32. Világijúsági Találkozó, röviden. 33. Timur ..., és csapata. 35. Aggresszió. 36. Néma művű! 37. Nauru fővárosa. 39. ... Darie, román színész. 41. Angol fiúnév. 42. Könyöklő. 45. Megrázkódtatás. 46. Kálium, oxigén és vanádium vegyjele. 47. ...-France. 49. Sportszánkó. 50. Esni kezd az eső. 52. Illedelmesen szólító. 54. Rövid az eleje! 55. ...plan, távoli felvétel. 56. Olvad a tó jege. 57. Személyed. 59. Becézett Matild. 60. Filmszínház. 61. Amerikai cigareta. 63. Vajon juttat? (népies). 64. Az egyik művészet. 65. Mária az óvodában.

FÜGGŐLEGES

1. Személyes névmás. 2. Hátranyúl-e?! 3. Örlemény. 4. Jókai Mór ... és kora (Mikszáth). 5. Kenyérütő szakember. 6. Betilt! 7. Rátaláló. 8. Zola hősnője. 9. Tinta, angolul. 10. Asztatin vegyjele. 11. Kezével feléje jelez. 12. Szükséges, megfelelő. 17. Stílus jelzője lehet. 18. Orvostanhallgató. 19. A folytatás második, befejező része. 21. Kérdés úrlapon. 22. A volt Bars vármegyei városból való. 24. Felém nyújt. 26. Gyümölcs nedve. 29. Páros delnőre! 31. Havasi tanyáról származó. 34. Százhusz perci. 36. Mely időpontban? 38. Magasít. 40 ...Roy (W. Scott). 43. Gyors mozdulatokkal rejtkehelyéből kimászik. 44. Férfi név. 46. Kéttagú szervezet. 48. Közelre mutató szó. 51. Patás állat után fizetett illeték. 53. Délutáni teázás időpontja. 56. Becézett Ronald. 58. Vörös férfinév. 60. Máltai, spanyol és japán autójelzés. 61. Brit sziget. 62. Minden szekrény része! 64. Zanzafejl. 65. Emel. 66. Az ABC első két betűje.

BOTH LÁSZLÓ

A HELIKON 5. számában közölt Légy erős! című rejtvény megfejtése: Ismerd meg, mily fennkölt a szenvedő lélek, és légy erős.

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
SZÓCS ISTVÁN K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MÁRIA: olvasószervező
RAKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számitógépes tördelés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Miskolci Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 132309, Fax: 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288